

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРАЛ

2026 ОНЫ НАМРЫН ЭЭЛЖИТ ЧУУЛГАН

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ТАМГЫН ГАЗАР

2026 ОНЫ 10 ДУГААР САРЫН 07-НЫ ӨДӨР, ЛХАГВА ГАРАГ

ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛ

ӨРГӨДЛИЙН БАЙНГЫН
ХОРОО

ХУРАЛДААН ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ ГАЗАР

*Та хуралдааны тэмдэглэлийн цахим хувьтай дээрх
QR кодыг уншуулан танилцах боломжтой.*

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
2026 ОНЫ НАМРЫН ЭЭЛЖИТ ЧУУЛГАНЫ
ӨРГӨДЛИЙН БАЙНГЫН ХОРООНЫ
ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛИЙН
АГУУЛГА**

2026 оны 10 дугаар сарын 07-ны өдөр, Лхагва гараг

<i>Хуралдааны тэмдэглэлийн агуулга</i>	1
<i>Хуралдааны товч тэмдэглэл:</i>	2 – 4
<i>Хуралдааны дэлгэрэнгүй тэмдэглэл:</i>	5 – 43

1. *Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2026.08.31-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, хоёр дахь хэлэлцүүлэг, танилцуулгаа Төсвийн байнгын хороонд хүргүүлнэ./*

6 – 43

**Монгол Улсын Их Хурлын 2026 оны намрын ээлжит чуулганы
Өргөдлийн байнгын хорооны 10 дугаар сарын 07-ны өдөр
/Лхагва гараг/-ийн хуралдааны товч тэмдэглэл**

Улсын Их Хурлын гишүүн Г.Лувсанжамц ирц, хэлэлцэх асуудлын дарааллыг танилцуулж, хуралдааныг даргалав.

Хуралдаанд ирвэл зохих 21 гишүүнээс 13 гишүүн хүрэлцэн ирж, 61.9 хувийн ирцтэйгээр хуралдаан 14 цаг 54 минутад Төрийн ордны “Жанжин Д.Сүхбаатар” танхимд эхлэв.

*Томилолттой: О.Номинчимэг, Х.Баттулга;
Чөлөөтэй: Х.Баасанжаргал, Д.Ганмаа, Ч.Ундрэм;
Тасалсан: Ж.Батсуурь, Р.Эрдэнэбүрэн.*

Нэг.Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2026.08.31-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, хоёр дахь хэлэлцүүлэг, танилцуулгаа Төсвийн байнгын хороонд хүргүүлнэ./

Хэлэлцэж буй асуудалтай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн, Сангийн сайд З.Мэндсайхан, Улсын Их Хурлын гишүүн, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайд Ц.Идэрбат, Монгол Улсын ерөнхий аудиторов орлогч З.Цэдэнжав, Үндэсний аудитын газрын Санхүүгийн аудитын газрын захирал, Тэргүүлэх аудитор Н.Цэвэлмаа, Үндэсний аудитын газрын Тусгай чиг үүргийн аудитын газрын захирал, Тэргүүлэх аудитор Д.Баярсайхан, Үндэсний аудитын газрын Аудитын шийдвэрийн хэрэгжилтийн газрын аудитын менежер С.Энхбаатар, Гүйцэтгэлийн аудитын газрын ахлах аудитор У.Оюунхүү, Нийцлийн аудитын газрын ахлах аудитор Н.Өлзийханд, Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн гишүүн Л.Гангэрэл, Сангийн яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч М.Санжаадорж, Боловсролын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Т.Ням-Очир, Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга А.Даваажаргал, Эрчим хүчний яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Г.Энхтүвшин, Эрүүл мэндийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Н.Эрдэнэбаяр, Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга М.Баяраа, Монголбанкны Ерөнхий эдийн засагч Н.Батсайхан, Эдийн засаг, хөгжлийн яамны Макро эдийн засгийн бодлогын газрын дарга Б.Мөнх-Эрдэнэ, мөн яамны Хөгжлийн нэгдсэн бодлого, төлөвлөлтийн газрын дарга Б.Мөнгөнсүх, Төрийн захиргааны удирдлагын газрын Санхүүгийн хэлтсийн дарга Ж.Гэрэлбат, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын Тэргүүн дэд дарга Б.Батцэцэг, Санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга Д.Гантуяа, Засгийн газрын Хяналт хэрэгжүүлэх газрын дарга П.Батбаатар, мөн газрын Тандалт судалгаа, бодлого төлөвлөлтийн газрын дарга Н.Баярмаа, Сангийн яамны Хөгжлийн санхүүжилт, хөрөнгө оруулалтын газрын

дарга Ж.Дэлгэржаргал, мөн яамны Санхүүгийн бодлогын газрын дарга С.Тулга, Санхүү, төсвийн судалгааны газрын дарга Л.Ичинноров, Төсвийн орлогын хэлтсийн дарга Г.Гантулга, Төсвийн нэгтгэлийн хэлтсийн дарга В.Содномдаржаа, Өрийн удирдлагын хэлтсийн дарга Л.Гантогтох, Санхүүгийн хөрөнгийн удирдлагын хэлтсийн дарга Ш.Бат-Эрдэнэ, Хөгжлийн санхүүжилтийн хэлтсийн дарга Б.Ганзориг, Хөгжлийн санхүүжилтийн хэлтсийн мэргэжилтэн О.Гантулга, Боловсролын яамны Салбарын төсөв, хөрөнгө оруулалтын нэгдсэн бодлого, төлөвлөлтийн нэгтгэл хариуцсан ахлах шинжээч Э.Адьяасүрэн, Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Төсөв, санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга Б.Энхтөр, Нийгмийн халамжийн бодлогын газрын дарга Ю.Отгонбилэг, Нийгмийн даатгалын ерөнхий газрын Бодлогын хэрэгжилт, төлөвлөлтийн газрын дарга Ц.Ганцэцэг, Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл мэндийн төвийн дарга Д.Нарансүх, Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яамны Нийтийн аж ахуйн бодлого, зохицуулалтын газрын дарга М.Ням-Очир, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамны Санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга С.Болорсүх, Эрүүл мэндийн яамны Эмнэлгийн тусламжийн бодлогын хэрэгжилтийн газрын дарга М.Наранпүрэв, мөн яамны Санхүү, эдийн засгийн бодлогын хэрэгжилтийн газрын дарга Л.Мөнхцэцэг, Эрчим хүчний яамны Санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга С.Должинсүрэн, Эрчим хүчний зохицуулах хорооны Үнэ, тарифын газрын дарга Б.Эрдэнэбулган, Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газрын Санхүү, төрийн сангийн хэлтсийн дарга Л.Эрдэнэбадрах, “Чингис хаан баялгийн сан нэгдэл” ХХК-ийн Санхүүгийн бодлогын газрын дарга Ц.Зоригтбат, “Эрдэнэс Тавантолгой” ХК-ийн Санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын захирал Г.Бадрах нар оролцов.

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Байнгын хорооны асуудал эрхлэх газрын Өргөдлийн байнгын хорооны ажлын албаны ахлах зөвлөх Б.Батдэлгэр, зөвлөх Л.Зулцэцэг, референт М.Мандхай, Г.Нямсүрэн, Б.Батцэцэг нар байлцав.

Хуулийн төслүүдийн хоёр дахь хэлэлцүүлэгтэй холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн С.Ганбаатар, Ж.Галбадрах, О.Саранчулуун, Ж.Золжаргал, С.Замира, Г.Лувсанжамц нарын тавьсан асуултад Сангийн сайд З.Мэндсайхан, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайд Ц.Идэрбат, Сангийн яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч М.Санжаадорж, Боловсролын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Т.Ням-Очир, Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга А.Даваажаргал, Эрчим хүчний яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Г.Энхтүвшин, Эрүүл мэндийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Н.Эрдэнэбаяр, Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга М.Баяраа, Монголбанкны Ерөнхий эдийн засагч Н.Батсайхан, Эдийн засаг, хөгжлийн яамны Макро эдийн засгийн бодлогын газрын дарга Б.Мөнх-Эрдэнэ, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын Тэргүүн дэд дарга Б.Батцэцэг, Сангийн яамны Хөгжлийн санхүүжилт, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга Ж.Дэлгэржаргал нар хариулж, тайлбар хийв.

Улсын Их Хурлын гишүүн О.Саранчулуун үг хэлэв.

Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслүүдийн хоёр дахь хэлэлцүүлгийг хэлэлцэж дууслаа.

Байнгын хорооноос гарах танилцуулгыг Төсвийн байнгын хороонд хүргүүлэхээр тогтов.

Уг асуудлыг 16 цаг 16 минутад хэлэлцэж дуусав.

Байнгын хорооны хуралдаанаар 1 асуудал хэлэлцэв.

Хуралдаан 1 цаг 23 минут үргэлжилж, 21 гишүүнээс 14 гишүүн хүрэлцэн ирж, 66.7 хувийн ирцтэйгээр 16 цаг 17 минутад өндөрлөв.

Тэмдэглэлтэй танилцсан:

ӨРГӨДЛИЙН БАЙНГЫН
ХОРООНЫ ДАРГА

О.НОМИНЧИМЭГ

Тэмдэглэл хөтөлсөн:

ХУРАЛДААН ЗОХИОН
БАЙГУУЛАХ ГАЗРЫН
ШИНЖЭЭЧ

Ц.АЛТАН-ОД

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРАЛ

2026 оны 10 дугаар сарын 07-ны өдөр, Лхагва гараг
Төрийн ордны “Жанжин Д.Сүхбаатар” танхим
14 цаг 54 минут

ӨРГӨДЛИЙН БАЙНГЫН ХОРООНЫ ХУРАЛДААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

Г.Лувсанжамц: Байнгын хорооны гишүүдийн олонх хүрэлцэн ирсэн тул Өргөдлийн байнгын хорооны 2026 оны 10 дугаар сарын 07-ны өдрийн хуралдаан нээснийг мэдэгдье. /алх цохив/

Монгол Улсын Их Хурлын хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 7.8-д заасны дагуу хуралдааны ирцийг танилцуулъя.

- Бат-Өлзийн Бат-Эрдэнэ,
- Жанчивын Галбадрах,
- Сайнхүүгийн Ганбаатар,
- Хажикберийн Жангабыл,
- Сонгбайн Замира,
- Жаргалсайханы Золжаргал,
- Ганзоригийн Лувсанжамц,
- Пүрэвбаатарын Мөнхтулга,
- Цэндсүрэнгийн Мөнхтуяа,
- Бадамдоржийн Пунсалмаа,
- Дүгэрийн Рэгдэл,
- Отгоны Саранчулуун,
- Мягмардашийн Сарнай –

нар хүрэлцэн ирж, нийт 21 гишүүнээс 13 гишүүнээр 61.9 хувиар ирц бүрдсэн тул хуралдааныг эхлүүлье.

Байнгын хорооны хуралдааны ирцийг танилцуулж дууслаа. /алх цохив/

Байнгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцэх асуудлыг танилцуулъя.

Нэг. Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслүүд.

Засгийн газраас 2026 оны 08 сарын 31-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн. Хоёр дахь хэлэлцүүлэг. Танилцуулгаа Төсвийн байнгын хороонд хүргүүлэхээр байгаа.

Хэлэлцэх асуудал дээр саналтай гишүүн байна уу? Байхгүй байна. /алх цохив/

Хэлэлцэх асуудалдаа оръё. Ажлын хэсгийг уриарай.

**Нэг.Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай,
Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай,
Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай,
Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслүүд
/Засгийн газар 2026.08.31-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, хоёр дахь хэлэлцүүлэг,
танилцуулгаа Төсвийн байнгын хороонд хүргүүлнэ./**

Нэг. Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслүүдийн хоёр дахь хэлэлцүүлгийг явуулъя.

Хэлэлцэж байгаа асуудалтай холбогдуулан хуралдаанд оролцож байгаа албан тушаалтнуудыг танилцуулъя.

Сангийн сайд З.Мэндсайхан, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайд Ц.Идэрбат,

Үндэсний аудитын газар. Монгол Улсын ерөнхий аудиторын орлогч З.Цэдэнжав, Санхүүгийн аудитын газрын захирал, Тэргүүлэх аудитор Н.Цэвэлмаа, Тусгай чиг үүргийн аудитын газрын захирал, Тэргүүлэх аудитор Д.Баярсайхан, Аудитын шийдвэрийн хэрэгжилтийн газрын аудитын менежер С.Энхбаатар Гүйцэтгэлийн аудитын газрын ахлах аудитор У.Оюунхүү, Нийцлийн аудитын газрын ахлах аудитор Н.Өлзийханд,

Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс зөвлөлийн гишүүн Л.Гангэрэл,

Сангийн яам. Төрийн нарийн бичгийн дарга М.Санжаадорж, Боловсролын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Т.Ням-Очир, Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга А.Даваажаргал, Эрчим хүчний яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Г.Энхтүвшин, Эрүүл мэндийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Н.Эрдэнэбаяр, Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга М.Баяраа,

Монгол банкнаас Ерөнхий эдийн засагч Н.Батсайхан, Эдийн засаг, хөгжлийн яамны Макро эдийн засгийн бодлогын газрын дарга Б.Мөнх-Эрдэнэ, мөн яамны Хөгжлийн нэгдсэн бодлого, төлөвлөлтийн газрын дарга Б.Мөнгөнсүх, Төрийн захиргааны удирдлагын газрын Санхүүгийн хэлтсийн дарга Ж.Гэрэлбат,

Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газраас Тэргүүн дэд дарга Б.Батцэцэг, Санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга Д.Гантуяа,

Засгийн газрын Хяналт хэрэгжүүлэх газраас газрын дарга П.Батбаатар, мөн газрын Тандалт судалгаа, бодлого төлөвлөлтийн газрын дарга Н.Баярмаа,

Сангийн яамнаас Хөгжлийн санхүүжилт, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга Ж.Дэлгэржаргал, Санхүүгийн бодлогын газрын дарга С.Тулга, Санхүү, төсвийн судалгааны газрын дарга Л.Ичинноров, Төслийн орлогын хэлтсийн дарга Г.Гантулга, Төсвийн нэгтгэлийн хэлтсийн дарга В.Содномдаржаа, Өрийн удирдлагын хэлтсийн дарга Л.Гантогтох, Санхүүгийн хөрөнгийн удирдлагын хэлтсийн дарга Ш.Бат-Эрдэнэ, Хөгжлийн санхүүжилтийн хэлтсийн дарга Б.Ганзориг, Хөгжлийн санхүүжилтийн хэлтсийн мэргэжилтэн О.Гантулга,

Боловсролын яамнаас Салбарын төсөв, хөрөнгө оруулалтын нэгдсэн бодлого, төлөвлөлтийн нэгтгэл хариуцсан ахлах шинжээч Э.Адьяасүрэн, Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Төсөв, санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга Б.Энхтөр, Нийгмийн халамжийн бодлогын газрын дарга Ю.Отгонбилэг, Нийгмийн даатгалын ерөнхий газрын Бодлогын хэрэгжилт, төлөвлөлтийн газрын дарга Ц.Ганцэцэг, Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл мэндийн төвийн дарга Д.Нарансүх, Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яамны Нийтийн аж ахуйн бодлого, зохицуулалтын газрын дарга М.Ням-Очир, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамны Санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга С.Болорсүх, Эрүүл мэндийн яамны Эмнэлгийн тусламжийн бодлогын хэрэгжилтийн газрын дарга М.Наранпүрэв, Санхүү, эдийн засгийн бодлогын хэрэгжилтийн газрын дарга Л.Мөнхцэцэг, Санхүү, хөрөнгө оруулалтын хэлтсийн дарга хүрэлцэн ирээгүй байна.

Эрчим хүчний яам. Санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга С.Должинсүрэн, Эрчим хүчний зохицуулах хорооны Үнэ, тарифын газрын дарга Б.Эрдэнэбулган,

Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газрын Санхүү, төрийн сангийн хэлтсийн дарга Л.Эрдэнэбадрах,

“Чингис хаан баялгийн сан нэгдэл” ХХК-ийн Стратеги, бизнес хөгжлийн газрын дарга Б.Мэндбаяр. Чөлөөтэй. Санхүүгийн бодлогын газрын дарга Ц.Зоригтбат, “Эрдэнэс Тавантолгой” ХК-ийн Санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын захирал Г.Бадрах нар хүрэлцэн ирсэн байна.

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 70 дугаар зүйлийн 70.2-т Байнгын хорооны хуралдааны гишүүд тухайн Байнгын хорооны эрхлэх асуудлын хүрээнд хууль санаачлагч Монгол Улсын Ерөнхий

аудитор, Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн дарга болон төсвийн ерөнхийлөн захирагч нараас асуулт асууж, үг хэлнэ гэж заасан.

Монгол Улсын 2027 оны төсвийн төслүүдийн талаар асуулт асуух гишүүн байвал нэрсээ өгнө үү. С.Ганбаатар гишүүнээр тасаллаа. /алх цохив/

С.Ганбаатар гишүүний микрофоныг өгье.

С.Ганбаатар: Та бүхний амар амгаланг айлтгая.

Энэ төсөв дээр хүнс, хөдөө аж ахуй. Энэ ер нь гадуур шуугиад байгаа маш олон асуудлууд байгаа. Зээл, тусламж хүнс, хөдөө аж ахуйн салбарт маш их өгсөн. Үүнээс болоод заримдаа сонсголууд ч хийж чадахгүй байгаа.

Улс орон даяар үүнийг нь яриад байхад бүх асуудал санхүү, сангийн асуудлуудаа гартаа зангиддаг, атгадаг энэ холбогдох байгууллагууд нь ямар байр суурьтай, ямар дүгнэлт хийж байгаа вэ?

Маш энгийн тодорхой асуулт асууж байна. Олон арван их наяд төгрөгөөр хүнс, хөдөө аж ахуйн салбарт үргүй зарцуулсан байна, араас нь үр дүн гаргаагүй байна, хяналт тавиагүй байна гэдэг асуудлууд Монголын төсвийн бодлогын асуудал хариуцаж байгаа улсуудын хувьд одоо ингээд энэ зүгээр нэг шуугиад чимээгүй алга болоод өнгөрдөг асуудал уу?

Би тэр ярьсан зүйлүүдийг тоо баримтаар нь бүгдийг нь ярих нь илүүц байх. Энэ тал дээр зүгээр танай байгууллагаас бас дүгнэлт хийж, Улсын Их Хурал тайлагнаж. Улсын Их Хурал чинь бас хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавьдаг гэж нэг байгууллага байгаа шүү дээ. Хууль хэрэгжихгүй, тодорхой салбарууд дээр маш их олон зээл хууль санхүүгийн алдаа дутагдал гарсан байхад яг энэ төсвийн энэ хэлэлцүүлгийн үед ярих, дүгнэх гол асуудлууд байгаа юу?

Г.Лувсанжамц: Баярлалаа. Хүнс, хөдөө аж ахуйн яамнаас асуулаа.

Ц.Идэрбат сайдын микрофоныг өгье.

Ц.Идэрбат: Хөдөө аж ахуй салбар дээр 2022 он гээд

- “Хүнсний хувьсгал”,
- “Цагаан алт”,
- “Атар IV”

гээд аянуудыг шат дараатайгаар зохион байгуулж.

2022 он гэдэг бол яг ковидын ардах үе. Бид бас ковидын үеийг мартаж болохгүй. Ковидоор бүх улс л хилээ хаадаг. Зөвхөн улс орон дотооддоо ажил

амьдралаа зохицуулдаг ийм л цаг үеийн ард дээр энэ хүнсний хувьсгалыг анх удаа зохион байгуулж ингэж явсан.

Тэгээд үүний үр дүн бол одоо энэ Хүнсний хувьсгалын үр дүн ч тэр, Цагаан алтын үр дүн ч тэр, Атар 4 аяны үр дүн ч тэр гээд бас энэ салбарууд дээр өсөлтүүд гаргаад ирж байгаа юм.

Жишээ нь, Хүнсний хувьсгал зөвхөн чихэр боов, талханд өгөөгүй. Энэ чинь газар тариалан, мал аж ахуй, эрчимжсэн гээд бүгдэд нь л өгч байгаа юм.

Тэгээд үүний үр дүнд газар тариалангийн үйлдвэрлэл 2008 оноос хойш 11.4 дахин өссөн үзүүлэлтүүд байгаа.

Гэхдээ яг С.Ганбаатар гишүүний хэлж байгаа одоо энэ хөнгөлөлттэй зээл, энэ татаас юмнуудыг ер нь яаж буулгах вэ гэдэг дээр Засгийн газар, Ерөнхий сайд тодорхой чиглэлийг өгч байгаа. Үүнийг гэнэт нэг өдөр хааъя гэж болохгүй байгаа юм билээ.

Тэгэхээр үүнийг яаж явуулах вэ гэхээр одоо жишээ нь бид энэ Евразийн хэлэлцээр. Бид бас энэ Зүүн Өмнөд Ази руугаа газар тариалангийн бараа бүтээгдэхүүний экспорт гээд олон зүйлүүдийг ингээд нээхээр ажиллаж байгаа. Гарцуудыг. Үүнийг нээж өгөх. Энэ ажлуудаа бас давхар хийгээд ингээд экспортын орлогыг нь ч нэмэгдүүлээд, ингээд татвар төлөөс энэ одоо дэмжлэг юмнуудаа ингээд аажмаар багасгаад багасгаад явъя гэсэн ийм л чигтэй явж байгаа.

Тэгэхээр “Хүнсний хувьсгал” 2022 оноос 2026 он гээд энэ жилээр ингээд дуусаж байх жишээтэй. Энэ дээр бол дахиад ямар нэгэн татаас дэмжлэг юмнууд тавигдахгүй байх жишээтэй.

Гэхдээ Хөдөө аж ахуйн яамны зүгээс энэ салбар дээр хэрэгжиж байгаа олон улсын төсөл, хөтөлбөр хөнгөлөлттэй зээлүүдийг хүнсний хувьсгалын дараагийн үе шат болгож экспортын чиг баримжаатай хөгжиж байгаа үйлдвэрүүдээ бид өшөө дэмжиж өгье. Жишээ нь, Евроази руу хамгийн их гарч байгаа нь Лапша гоймон байна шүү дээ. Нөгөө “Талын Монгол” бэлэн хоол гээд л. “Тод оймс” ч гэдэг юм уу ингээд үйлдвэрлэлээ өшөө нэмэгдүүлэх шаардлагатай байгаа газруудаа л дэмжих ийм л процессыг эхлүүлэе гэсэн ийм байр суурьтай байгаа гэдгийг хэлье.

Г.Лувсанжамц: С.Ганбаатар гишүүн тодруулъя.

С.Ганбаатар: Нэгэнт Өргөдлийн байнгын хороогоороо ярьж байгаа учраас ард иргэд өргөдлөө тавиад, асуудлаа тавьж байгаа.

Тэгээд зурагт радио болон холбогдох сонсгол хийж хөдөө аж ахуй салбарт маш их олон наядын төгрөг ингээд үргүй зарсан байна.

Зээл буруу биш ээ. Би зээл өглөө гэж ерөөсөө буруутгаагүй шүү дээ. Зээлээ боль гэж ерөөсөө хэлээгүй. Зээл өгөөд, 100 төгрөг өгөөд тэр чигт нь алга болгочоод байна. Зээл гэдэг чинь 100 төгрөг өгөөд 120 юм уу, 130 төгрөг хийгээд, улс ч ашигтай байна, тэр хүн ч ашигтай байна л гэсэн санаа. Энэ бүр байхгүй. Зүгээр л хулгай хийчхээд байна. Энэ мэдээлэл улс даяар тодорхой болсон байхад.

Одоо энэ Өргөдлийн байнгын хороон дээр би асууж байна шүү дээ.

- Энэ талаар хариуцлага тооцож, энэ төсвийн бодлого дээрээ хариуцлага тооцож, үр дүнг нь нэхдэг механизм байгаа юу?
- Энэ тал дээр ямар арга хэмжээ авсан бэ?
- Зүгээр л нэг ингээд гоншигноод л яриад л, нэг тийм цуурайтуулаад л хаядаг зүйл үү?
- Араас нь ингээд нэхэх зүйл юу байна вэ?

Эрчим хүчний салбар адилхан.

Г.Лувсанжамц: Ц.Идэрбат сайд хариулъя.

Ц.Идэрбат: Энэ хөнгөлөлттэй зээлүүдийг бид хоёр хувааж болно.

2022 оноос оноос хойш явж байгаа “Хүнсний хувьсгал”, “Цагаан алт”, татвар, “Атар IV” аяны хөнгөлөлттэй зээлүүд бүгд банкаар дамжиж байгаа.

Банк хэдий хэмжээний зээл өгнө тэдийгээ хоёр, гурав дахин нугалсан барьцаа хөрөнгөө аваад бизнесийнхээ зарчмаар явж байгаа.

Түүнээс өмнө олгосон тэр “ногоон трактор” гээд янз янзын өрүүд нь өнөөдөр тэр “Тариалан эрхлэлтийг дэмжих сан”, “Мал хамгаалах сан” гээд явж байсан тэр олон сангуудыг “Хөдөө аж ахуй корпорац” гэдэг байгууллагыг 2023 онд байгуулаад, тэр үед энэ корпорацад саяын хэлдэг баахан тараасан байсан трактор юмнуудын өр өнөөдөр нэхэгдээд л 213.9 тэрбум төгрөгийн өртэй байсан байгууллага 3 жилийн дараа 70 тэрбумыг нь барагдуулсан, 140 тэрбумын авлагатай явж байгаа юм.

Тэгэхээр энд орхисон байдаг юм уу, мартсан байдаг юм уу ийм зээл, араас нь нэхэхгүй байгаа зээл хуй гэж нэг ч байхгүй. Банк эрсдэлээ дагаад бүгдийг нь яс авна.

Г.Лувсанжамц: С.Ганбаатар гишүүн тодруулъя.

С.Ганбаатар: Би үндсэндээ Ц.Идэрбат сайдыг ойлгож байна. Саяхан ажлаа авсан.

Энэ чинь сүүлийн 10 жил маш олон үр ашиггүй, бараг улс төрийн зорилготойгоор зээлүүд явсан байна. Энэ ямар ч эзэн биегүй болчихоод байна.

- Энэ нь цаанаа татварын мөнгө.
- Энэ төсвийн мөнгө.
- Энэ Монголын ард түмний мөнгө.

Энэ асуудал дээр үүнийг гарц гаргалгаа, үүнийг буцааж оруулах, энэ дээр хариуцлага тооцох. Энэ хамгийн гол нь. Тэр хүн амьтны шоронд хийх нь хамаагүй. Тэр хийдэг ч биш байх. Ар нь том эзэн, улс төрчтэй байх.

Тэгэхээр энэ дээр ард иргэдийг нэг илаарьшуулъя. Буцаагаад төсөвт нь оруулдаг механизм нь хаана байна? Боломж нь хаа байна л гэж асуугаад байгаа юм шүү дээ.

Тэгэхгүй банк шийднэ ээ гээд хаядаг.

Зурагтаар олон гишүүд ярьсан шүү дээ. Олон их наяд алга боллоо. Эзэн биегүй алга болсон. Араас нь хөөдөггүй. Хөөн хэлэлцэх хугацаа гэдгээр луйвар болсон. Үгүй ээ, энэ чинь ард түмэн даяараа сонсчихоод байхад Их Хурал нь хам хэрэгтэн шиг чимээгүй байж болох уу?

Сангийн яам... /минут дуусав/

Г.Лувсанжамц: Ц.Идэрбат сайд хариулъя.

Ц.Идэрбат: Энэ бүх асуудал шинжээчийн дүгнэлт гэдэг зүйлээс эхэлж улбаатай гарч байгаа.

Би шинжээчийн дүгнэлтэд эргэлзэх олон учир шалтгаан байгаа. Бодитой. Жишээ нь, “Хөдөө аж ахуй корпорац” 650 тэрбум төгрөгийн авлагатай, маш их өр авлагатай байгууллага, замбараагүй байгууллага л гэсэн. Яг тайлан баланс дээр нь 213.9 тэрбум төгрөгөөс эхлээд өнөөдөр 140.0 тэрбум төгрөгийн авлагатай буюу 70 тэрбумыг нь барагдуулсан байгаа.

Гэтэл 650-ийг яагаад гаргаад ирсэн бэ гэсэн чинь анх 214 дээр нь дараагийн жилийнх нь жоохон хорогдсон дүнг нэмсээр байгаад 650 болгоод л тэрийгээ зарласан. Үгүй ээ ийм хариуцлагагүй юм байж болдог юм уу.

Тэгээд уг нь тэр шинжээч нь тэрийгээ тайлбарласан юм.

Гэхдээ тэрийг хүмүүс сонсохыг хүсэхгүй байх шиг байна лээ. Яг л үүгээр нь 650-ийн ийм замбараагүй өр байна гээд л яриад байгаа юм.

Гэхдээ би Байгаль орчин, хүнс, хөдөө аж ахуйн байнгын хороон дээр сонсгол л явагдсан. Дараагийн сонсгол миний ойлгосноор гар гарын үсэг нь... /минут дуусав/

Г.Лувсанжамц: Жанчивын Галбадрах гишүүн асуулт асууя.

Ж.Галбадрах: Та бүхний өдрийн амгаланг айлтгая.

Энэ төсөв маань сайхан тоонууд байна. Маш их том тоо, маш их өссөн, тэлсэн, нэмэгдсэн сайхан тоонууд байна. Харамсалтай нь бодлого алга. Төсөв бол бодлогын тусгал гэж ярьдаг.

Тэгээд би өөр салбараас асуух боломж гарахгүй. Боловсролоо асууж байтал цаг нь дуусаж байгаа. Тэгэхдээ нэг юм асуумаар байна.

Эдийн засаг, хөгжлийн яам, Боловсролын яам бодлого гаргаад үүнийг оруулж ирж байна уу гэдгийг. Бодлогын яам шүү дээ. Эдийн засаг, хөгжлийн яаман дээр. Би бүр өөрөө биеэр очиж бас тайлбарлаж ярьж таниулж байсан.

Тэгээд тэрийг хянадаг, тулгадаг, нөгөө бодлоготойгоо таарч байна уу гэдгийг үздэг үү? Яамдын хоорондын холбоо ямар байдаг юм. Одоо Сангийн яам байна. Ж.Дэлгэржаргал дарга байж байгаа.

108 сургууль, 95 цэцэрлэг гээд бид. Үүнийг хийж чадах юм бол бид нэг бүлэгт байх хүүхдийн тоог 40-өөс доош оруулна. Аль аль байршилд, аль дүүрэгт, аль аймагт гээд бүр тийм тодорхой тоонууд бид гаргаж ирээд бүр сайхан нийлээд явсан шүү дээ.

Одоо тэгээд тэр тоо чинь сайд нь солигдонгуут буцаагаад ямар ч тэр лүүгээ орохгүй явж байна шүү дээ. Энэ дээр нь Сангийн яам асуусан уу? Одоо энд чинь ингээд нийцэж байна уу, яаж байна гээд. 6 төсөл орж байна гээд явж байгаа. Өнгөрсөн жил бол бүр 24, 30-аараа орж ирж байсан шүү дээ. Энэ жил 6 орлоо.

Тэгээд Дэлхийн банкаар оруулна гээд нэг юм яриад байж байна шүү дээ

Тэгээд ийм бодлого байхгүй болохоор чинь ерөөсөө. Энэ чинь бодлого байхгүй юу. Одоо бид энд чанартай боловсрол олж авч чадахгүй шахцалдаад сууж байгаа. Би ерөөсөө л ганц л хүртээмж л ярьдаг боллоо. Уг нь 10 зүйл байгаад байгаа юм.

Одоо тэр шахцалдаад чанартай боловсрол олж авч чадахгүй. Үндсэн хуульд заасан 16.7 дахь тэр эрхээ эдэлж чадахгүй. Сурч боловсрох эрхтэй. Төр

үнэ төлбөргүй олгоно гэсэн байгаа. Энэ чинь зүгээр нэг аргацаагаад хүүхдүүдийг суулгах тухай биш. Төр үүрэг хүлээж байгаа юм. Тэр хүмүүс тэр нөхцөл бололцоог нь гаргана гэсэн. Энэ удаагийн энэ төсөл дээр чинь Тавантолгой, Оюу Толгой нэг удаагийн санхүүжилтээр нэлээн том төсөв, боловсролын салбар маань гэхэд маш сайхан төсөв ороод ирсэн.

Тэгээд энэ чинь зориулагдахгүй байна. Энэ ямар учиртай байдаг юм. Үүнийг энэ 3 яам хоорондоо яриад, хэлэлцээд, бодлогоо ярьдаг юм байна уу?

Тэгээд Боловсролын яамнаасаа бас асууя. Энэ 35-аас дээш хүүхэдтэй 8580 бүлэгт тэр 350 мянга гаруй хүүхдүүдийн ачааллыг бууруулахад энэ төсөв хэдэн хувь орсон бэ? Энэ төсөв дотор ерөнхий тоогоор нь.

Одоо яг тэр бууруулах тоон дотор зорилгод чинь хэдэн хувийг нь хангаж байгаа вэ? Энэ төсөв.

Дараагийн нэг юм нь. Ер нь бид нэг ээлжийг зорих ёстой. Нэг ээлжид орж байж л бид үнэхээр чанартай сургалт явагдах ёстой. Юун хоёр ээлж, гурван ээлж.

Тэгээд хоёр ээлжийнхээ тэр анги дахь тэр хүүхдийн даацыг нь ярьж байхад ийм зүйл байж байна шүү дээ. Тэгвэл нэг ээлжид орохыг ер нь хэдэн жилийн дараа гэж хардаг юм бэ? Сайд бол 10-аас 15 жилийн дараа магадгүй гэсэн нэг юмыг хоёр ч удаа хариулсан.

Тэгэхээр энэ тоо хэдэн онд болох вэ? Ер нь нэг ээлжид гэдгийг нь асууж байгаа шүү. Энэ тоог нэг асууя.

Дараа нь хүүхдийн өсөлт багасна, хүн ам зүй багасна гэж яриад ингэж явж байгаа зүйл бол одоо энэ үндэсний бараг эсрэг зүйл шүү. Бид энэ хүн ам зүйгаа өсгөхийн тулд энэ сургуулийн чанартай сургалттай байж, энэ орчин нөхцөл, эмнэлэг сургуулийн чинь чанартай байж, орчин нь бүрэлдэж байж залуу гэр бүл чинь хүүхэд төрүүлэх, хүн ам маань өсөхөд бас их нөлөөлөх зүйл гэж бодож байгаа.

Ийм асуултыг асууж байгаад. Тэгээд тодруулъя.

Г.Лувсанжамц: Баярлалаа. Гурван байгууллагаас асуулаа гэж ойлголоо. Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газраас бодлогын уялдаа, Сангийн яам болон Боловсролын яамнаас хоёр асуулт байгаа болов уу гэж бодож байна. Хаанаас хариулах вэ? Сангийн сайд.

3.Мэндсайхан: Ж.Галбадрах гишүүний асуултад хариулъя.

Ж.Галбадрах багш аа, ингэж хариуцлагагүй ярьж болохгүй байх. Энэ Засгийн газрын өргөн барьсан төсвийн нэг төгрөг болгоны цаана Монгол Улсын

нийгэм, эдийн засгийн асуудлыг шийдвэрлэхээр тавьсан төсөв. Энд зориулагдах ёстой.

Бодлогогүй цаас оруулж ирээд энэ дээр бид хэлэлцүүлээд сууж байгаа юм шиг ийм замбараагүй юм ярьж болохгүй.

Засгийн газар уялдаа холбоогоо хангаж ажилладаг. Үүнийг Боловсролын сайд, Сангийн сайд хоёр ярьж байгаад хийдэг асуудал огт биш.

- Засгийн газар дээрээ ирэх онд бид юуг нэн тэргүүнд авч үзэх вэ,
- нийгмийн ямар шинжтэй асуудлуудыг шийдвэрлэх вэ,
- төсвийн хугацаанд цаглаврын хугацаанд ямар шинэ хуулиуд хуульчлагдсан зардал нэмэгдэж байгаа.

Эдгээр бүгдийг бид бодлого уялдаатайгаа тооцож оруулж ирдэг.

100 сургуулийн асуудлыг Та ярьж байгаа. Монгол Улсын зардал их тэлсэн байна.

Тийм учраас боловсролын салбарыг анхаарсангүй гэж. 2027 оны төсвийн хөрөнгө оруулалтын төсвийн бодлого өөрөө боловсрол, эрүүл мэнд хоёр луу чиглэж байгаа.

Боловсрол Монгол Улсын Засгийн газрын нэн тэргүүний салбар эрэмбээрээ мөнөөс гэвэл мөн. Энэ бодлого хадгалагдаад явж байгаа.

3 их наядын Оюу Толгойн ногдол ашгийг авна. Үүгээр хийх асуудал нь тусдаа юм гээд төсвийн хууль дээр Та уншсан бол төсвийн кодыг нь “Өү Ти” буюу Оюу Толгой гэдэг эхлэлтэйгээр нь нэг удаагийн үйлчлэх зохицуулалтаа хуулийн хамт өргөн барьсан байгаа.

Үүгээр бид Монгол Улсын эдийн засгийг тэлж болохгүй байгаа. Таны яриад байгаа сургууль, цэцэрлэгийг чинь нэмэгдүүлэх гэхээр тэрийг дагаад өсөж байгаа ашиглалтын болон багш, эмч нарын чинь цалин дагаад өсөх, орон тоог бий болгоход санхүүжүүлэх зардлыг бид олж ирэхийн тулд эдийн засгийн чинь тэр тэлэх, экспортыг нэмэгдүүлж байж Монгол Улсад орлого олж ирэх тэр эх үүсвэрийг олохын тулд бид энэ хөрөнгө оруулалтыг Оюу Толгойгоос тавьсан байгаа юм.

Монгол улс Засгийн газар ганцхан л асуудалтай. Тэр нь юу вэ гэхээр зэрэг бид олж байгаа орлогынхоо хэмжээгээр зарлагаа төлөвлөдөг болсон.

Зарлагын хэмжээгээр орлогоо татаж явдаг улс биш ээ гэдгийг Та надаар хэлүүлэлтгүй сайн мэдэж байгаа.

Энэ удаа боловсролын салбар дээр “100 ногоон сургууль” гэдэг хөтөлбөрийг оруулаад ирсэн байгаа.

Хүртээмжийг нэмэгдүүлэхийн тулд бид тусгай зориулалттай тэр лицей сургуулиудыг, Кембрижийн боловсролын сургуулиудыг бүсүүдэд бүгдийг нь төлөвлөж өгсөн байгаа.

Зөвхөн боловсрол биш Монгол Улсын төсөв гэдэг бол Монгол Улсын бүх салбарын улсын хэмжээний иргэддээ зориулсан бодлого байгаа юм. Тусгайлсан бодлого биш.

Г.Лувсанжамц: Ж.Галбадрах гишүүн тодруулъя.

Ж.Галбадрах: Тэгээд 93 шинэ төсөл, хөтөлбөр гээд жишээ нь орж ирлээ.

Өнөөдрийн миний яриад байгаа хүртээмжийн асуудал, ачаалал даац хэтэрсэн, хүүхэд чанартай боловсрол олж авахгүй байгаагийн 80 хувь нь Улаанбаатар хотод байгаа.

Шинээр оруулж ирсэн 93 төсөл хөтөлбөрийн чинь 80 хувь нь орон нутаг руу чиглэхээд байна.

Тэгэхээр чинь энэ 20 хувиар нь дөнгөж орж ирж байгаа энэ чинь байгаа онохгүй байна, зорилгодоо чиглэхгүй байна гэдгийг л хэлээд байгаа юм.

Тооны хувьд үнэхээр төсөвт орж ирсэн тэр Оюу Толгойн хөрөнгөөр яг ингэж орж ирсэн, Тавантолгойн хөрөнгө оруулалтаар орж ирж байгаа. Энэ бол боломж юм.

Тэгэхээр энэ боломжийг бид яг тэр даацаа чиглүүлэхэд ашиглая.

Нөгөө талаас бас багш нарын асуудал байж байгаа. Би одоо яг Эдийн засаг, хөгжлийн яаман дээр очоод л ярьж байсан. Одоо энэ багш нарын хомсдол, яг энэ бодит дутагдлыг арилгахад бид энэ 4 хөтөлбөрөө хэрэгжүүлнэ... /минут дуусав/

Г.Лувсанжамц: Сангийн сайд хариулъя. Дараа нь Боловсролын яам бэлдэж байгаарай.

3.Мэндсайхан: Төсвийг хийхдээ төсвийн ерөнхийлөн захирагч нар жилийн төлөвлөгөөгөө өөрсдөө гаргаад саналаа оруулж ирдэг юм. Галаа багш аа.

Нийслэл дээр дутагдалтай байна гээд бид төсвийн хөрөнгө оруулалтаар шийдэх асуудлууд байна. Нийслэл гэдэг өөрөө бас засаг захиргааны нэгжийнхээ

дагуу бие даасан төсөвтэй байгууллага. Үүгээрээ нийслэл дээрээ энэ хөтөлбөрүүдээ хэрэгжүүлээд явах ёстой.

Харин Засгийн газар боломжгүй байгааг нь ойлгоод, сургуулийн хүрэлцээ байхгүй, тэрийгээ бид шийдэх хөрөнгө оруулалтын эх үүсвэр нь дутуу учраас бид тэр “Гэрт ойрхон” гэдэг хөтөлбөрийг чинь хэрэгжүүлсэн юм. Та харамсалтай нь урсгал зардал гэж Та нар саваад байх шиг байна лээ.

Ийм байдлаар асуудлыг Та өнгөцхөн харж болохгүй ээ. Тавантолгойн хөрөнгө оруулалт гэж энэ төсөв дээр байхгүй шүү. Зөвхөн Оюу Толгой гэж нэг удаагийн хууль дагасан хуультай тусдаа явж байгаа.

Төсвийн ерөнхийлөн захирагч нарын хүрээнд ирсэн саналын хүрээнд Сангийн яам ажилладаг гэдгийг танд би бас дахин хэлье.

Г.Лувсанжамц: Боловсролын яам хариулах уу? 9 номер.

Т.Ням-Очир: Ж.Галбадрах гишүүний асуултад хариулъя. Боловсролын яам. Т.Ням-Очир.

2027 оны төсөв бүхэлдээ боловсролын салбарын хүртээмж, чанарыг шийдэхэд чиглэж байгаа.

Энэ хүрээнд сургуулийн бүтцийг өөрчлөх –

- ▶ гэрт ойрхон сургууль,
- ▶ төрөлжсөн ахлах сургууль,
- ▶ олон улсын хөтөлбөртэй сургуулиудыг –

төрөлжүүлэх чиглэл рүү явж байгаа.

Зөвхөн 2027 онд бид 143 боловсролын салбарын барилга, байгууламжийг ашиглалтад оруулахад ерөнхий боловсролын сургуулийн суудлын тоо 29.9 мянгаар.

- “Гэрт ойрхон сургууль”,
- “Төрөлжсөн ахлах сургууль”,
- “Олон улсын хөтөлбөртэй сургууль” –

төслийн хүрээнд 40 гаруй мянгаар суудлын тоо өсөхөөр байгаа.

Тэгэхээр бид хичээлийн жил, санхүүгийн жил зөрдөг учраас 2026-2027 оны хичээлийн жилд бид эхний ээлжид 46 буюу түүнээс дээш хүүхэдтэй 1089 бүлгийн ачааллыг 80 хувь бууруулахаар тооцсон.

Энэ хэрээрээ бид саяын суудлын тоог оруулах юм бол дараагийн хичээлийн жилүүд 41-ээс дээш хүүхэдтэй бүлгийн тоогоо доор хаяж 50 хувь... /минут дуусав/

Г.Лувсанжамц: Баярлалаа. Түрүүн Ж.Галбадрах гишүүн эхний асуулт дээр асуусан.

Нэг ээлжтэйгээр хичээллэдэг болохын тулд ер нь ямар хугацаа зарцуулах вэ гэсэн асуулт байсан. Түүнд хариулах уу? 9 номер.

Т.Ням-Очир: Гэх мэтчилэн 46-аас дээш хүүхэдтэй бүлгийнхээ тоог 80 хувь бууруулаад, дараа нь 41-ээс дээш хүүхэдтэй гэх мэтчилэнгээр яг ачаалалтай хэсгүүд рүүгээ ингэж явахаар байгаа.

Нэг ээлжтэй сургуулийн концепц, загвар, туршилтыг бид эхлүүлсэн байгаа. Энэ хүрээндээ ялангуяа хөдөө орон нутагт нэг ээлжээр хичээллэх боломжтой сургуулиудыг “Нэг ээлжийн хөтөлбөр” төлөвлөлт рүү оруулна.

Нийслэл дээр сая таны хэлдэг 8 мянга гаруй бүлэг, 350 гаруй мянган хүүхэд хоёр ээлжтэй байгаа учраас эхний ээлжид бид бүлэг дүүргэлтийг бууруулах, хоёр ээлжийн коэффициентыг 1.5 руу бууруулах энэ бодлогыг барина.

- Ялангуяа Дэлхийн банкны төслүүд хэрэгжээд эхлэхээр Дэлхийн банкны төслийн хүрээн дэх бүх хөрөнгө оруулалтыг бид нийслэл рүү чиглүүлж байгаа.

Дээрээс нь нийслэл өөрөө, нийслэл дүүргийн төсвийн хөрөнгө оруулалтаар 70 гаруй боловсролын барилга, байгууламж, мөн төсөл, хөтөлбөрийн хүрээнд 18 боловсролын барилга, байгууламж гээд өөрөө 131 боловсролын байгууламжийг нийслэл өөрийнхөө төсөл, хөтөлбөрийн... /минут дуусав/

Г.Лувсанжамц: Эхний асуултад Эдийн засаг, хөгжлийн яамнаас хариулт авъя гэж байна. 4 номерын микрофон.

Б.Мөнх-Эрдэнэ: Эдийн засаг, хөгжлийн яамны Макро эдийн засгийн газар. Б.Мөнх-Эрдэнэ.

Манай яамны макро эдийн Засгийн газрын тухайд улсын төсвийн нийт орлого, зарлага бүрдэх боломжийг эдийн засгийнхаа нөхцөл байдалд тулгуурлаад төсвийн хүрээний мэдэгдэл боловсруулдаг.

Тэгэхээр таны асуусан асуултыг Нэгдсэн бодлого, төлөвлөлтийн газраасаа мэдээлэл авлаа.

Тэгээд ер нь таны хэлж байгаа зөв өө. Улсын жилийн төлөвлөгөө, төсөв хоёр нийцтэй байх ёстой.

Тэгээд энэ агуулгаараа яамд хоорондоо нягт уялдаж ажиллаж байгаа.

Статистикийн тухайд 2027 оны улсын төсөв болон жилийн хаврын төлөвлөгөө хоёрын нийцэл 74 хувьтай байгаа. Энэ бол урьд өмнөх жилүүдтэй харьцуулахад хамгийн өндөр нийцэлтэй байгаа. Өмнө нь 30 хувь, 40 хувьтай байсан.

Г.Лувсанжамц: Ж.Галбадрах гишүүн тодруулъя.

Ж.Галбадрах: Т.Ням-Очир дарга аа, тоо чинь зөрүүтэй л яваад байгаа. Мянган бүлгийг сүйрүүлээ гэхэд энэ чинь 9 мянган бүлэг даац хэтэрчхээд байгаа шүү дээ.

Тэгээд энэ маань 40 хэдэн хувь хүрээд байгаа. Ингээд явах юм шиг яриад байгаа юм. Миний яриад байгаа зүйл чинь тэр үндсэн тэр тоонуудыг бүх сургуулиар нь гаргаад ирсэн, байршлаар нь гаргасан байгаа юм.

Тэгээд би энд багш хөгжлийн талаар, багшийн хомсдол дутагдал, тоон болон чанарын хомсдол яг бодит нүүрлээд байхад энэ дээр багшийн хомсдолыг арилгах талаар хэчнээн төгрөг төсөвлөсөн бэ? Үүнийг нэг асууя.

Би жилийн ажлын төлөвлөгөөнд ч гэсэн Эдийн засаг, хөгжлийн яаманд хандаад, Сангийн яаманд хандаад тэр “Багш хөгжлийн” хөтөлбөрийг, багшийн хомсдолыг арилгах хөтөлбөрийг гаргаад, тэнд жилийн хамгийн их үедээ 60 тэрбум, эхний үед 15-аас 16 тэрбум төгрөгийн. Би үүнийг зарчмын зөрүүтэй саналаар гаргая гэж байгаа. Тэрбум төгрөгийн шаардлага байгаа. Энэ асуудлуудыг бас... /минут дуусав/

Г.Лувсанжамц: 9 номерын микрофон.

Т.Ням-Очир: Ж.Галбадрах гишүүний асуултад хариулъя. Ер нь ерөнхий боловсролын сургуулийн хүүхдийн тоо 2030 он хүртэл ялангуяа дунд ахлах анги дээр өсөлттэй байхаар байгаа.

Тэгэхээр 2030 он хүртэл бид ялангуяа нийслэл дээр нэг ээлж рүү оруулах ч юм уу, энэ асуудал дээр нэлээн хугацаа шаардах ийм төлөвлөлттэй байгаа.

Харин Дэлхийн банкны төсөл, хөтөлбөрүүд хэрэгжээд, бусад нийслэл, дүүрэг, улсын төсвийн төсөл, хөтөлбөрүүд хэрэгжээд явах юм бол харьцангуй хүүхдийн тоо тогтворжоод ирэхээр бид нэг ээлж рүү зорих, ээлжийн коэффициентыг бууруулах ийм боломжууд бүрдэнэ гэж харж байгаа.

Багш хөгжлийн хувьд бид мэдээж Боловсролын зээлийн сан дээр –

- багш хөтөлбөртэй холбоотой,
- багшийн мэргэжлээр сурч байгаа суралцагчтай холбоотой –

10 гаруй тэрбум төгрөгийн төлөвлөлт байгаа.

Дээрээс нь нэг хүүхдэд ногдох хувьсах зардлын аргачлалын хүрээнд багшийн тасралтгүй хөгжил, мэргэжил дээшлүүлэх дээр, багшийн тасралтгүй хөгжил дээр 11 тэрбум төгрөг гэж хувьсах зардлын хүрээнд төлөвлөгдөж орж ирж байгаа.

Энэ хүрээндээ бид илүү багшийн чадамжийн хүрээнд багшийн ачааллыг бууруулах, багш нараа тогтвор... /минут дуусав/

Г.Лувсанжамц: Отгоны Саранчулуун гишүүн асуулт асууя.

О.Саранчулуун: Боловсролын зээлийн сангийн төсвийн 2027 онд тусгагдсан мөнгөн дүн, Байнгын хорооны эрхлэх асуудлын хүрээнд ирсэн, сүүлд нэмэгдсэн материал хоёр дээр нэгэн дээр нь 210.0 орчим тэрбум, нэг дээр нь 190.0 тэрбум гэсэн тооны зөрүү байна лээ.

- Тэр зөрүүний талаар нэг тайлбарлаач?
- Яагаад тийм зөрүүтэй байдаг юм?

Нэг л юм байх ёстой биз дээ. Тийм ээ.

► **Хоёрдугаарт нь,** хүртээмжийн талаар 4 янзын зарчмын санал гэдэг юм уу, ийм зүйл хийж байж хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүс, ахмадууд, хүүхдүүд ажилд орох, сургуульд сурах, нийгмийн амьдралд оролцох бололцоотой болно гэж бид ярьж байгаа. Сангийн яамтай бас ярьж байгаа.

Тэнд очоод бүх төсвийн захирагч нарт нэг юу хийсэн юм. Чиглэлтэй, тэгээд яаж хүртээмжтэй төсөвлөлт хийх вэ гээд сургалт хийгээд нэг уулзана даа хэдүүлээ.

Тэгэхээр энэ жил орж ирж байгаа төсөв дээр яах вэ нарийвчлан ангилалд тусгаж оруулж амжсангүй ээ гэж надаа хэлсэн.

Гэхдээ ер нь салбар бүр өөрийн гэсэн тооцоотой. Тэдэн байшин барина гэдгээ тоолж чадаад байна. Тэдэн сургууль, тэдэн төрийн үйлчилгээний зардлуудаа задлаад оруулаад ирсэн байгаа.

Тэгэхээр би тоймтой юм уу, эсвэл баталгаатай тоо асуумаар байгаа юм л даа.

Манай Байнгын хорооны эрхлэх асуудлын хүрээнд ажиллаж байгаа сайд нарын зардал дотор барилга, байгууламжийн хүртээмжийг сайжруулах хэчнээн төгрөг орсон бэ гэдэг нэг дүн, тоо хэрэгтэй.

- Хоёрт нь, үйлчилгээг хүртээмжтэй болгохтой холбоотой юу тусгагдсан бэ?
- Жишээлбэл, Эрүүл мэндийн яам хэдэн эмнэлэг нь өнөөдөр хүртээмжтэй болж байгаа вэ?
- Хэдэн өрхийн эмнэлэг хоёр давхар байсан нэг давхарга руу очиж байгаа гэдэг юм уу. Тийм ээ. Эсвэл хэдэн касс цонх өндөр байсан бол намхан болсон бэ ч гэдэг юм уу.
- Хэр их брейл тэмдэглэгээ оруулсан бэ гэх мэтээр.

Энд сууж байгаа дарга нар, бүх хүмүүс л өөрийн гэсэн вебсайттай, фэйсбүүкийн хуудастай. Түүндээ мэдээллээ оруулж байгаа шүү дээ. Тийм ээ.

- Тэгэхээр Та бүхний 2027 онд төлөвлөж байгаа төсөв дотор чинь тэр зарлал мэдээлэл, тэр цахимаар хүргэж байгаа контентуудынхаа хүртээмжид зориулж Та нар юу төлөвлөсөн юм?
- Хэчнээн хэмжээний мөнгө, төсөв төлөвлөсөн бэ гэдгийг бас тодруулъя.

Мөн иргэдэд зориулж бас давхар мэдээлэхэд Inclusivedata.mn¹ гээд вебсайт хийсэн байгаа.

Энэ нь “Хүртээмжтэй Монгол” аяны хүрээнд хийж байгаа. Тэр Inclusivedata.mn сайт руу ороод үзэх юм бол яам, бүх төсвийн захирагч нар, бүх байгууллагууд өөрөө өөрсдийнхөө хүртээмжийг үнэлэх асуумжийг оруулсан байгаа. Манай байгууллага хүртээмжтэй юу үгүй юу гэдгээ оруулсан байгаа.

Тэгэхээр түүн дээр Та бүхэн бүгдээрээ бөглөж ажиллах хэрэгтэй. Яамдууд дангаараа бөглөх ёстой.

Ингээд бөглөхөөр юу болох вэ гэхээр “хүртээмжгүй байвал сайжруулах ёстой” гэсэн үг.

Хүртээмжийн тухай мэдээллийг авъя. Яам болгоноос авна гэсэн үг.

- **Гуравдугаарт нь**, аж ахуйн нэгжийн татварын ногдуулахгүй орлого, хөнгөлөлт гээд бид 22.1.9 билүү, нөгөө заалт байдаг шүү дээ. Тийм ээ. Нөгөө хандив тусламж өгөхөөр хөнгөлөгддөг. Түүн дээр 2026 онд ер нь

¹ Монгол Улсын хэмжээнд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, ахмад настан, хүүхэдтэй эцэг эхчүүд болон нийт иргэдэд хүртээмжтэй, саадгүй орчин бүрдүүлэх зорилготой нээлттэй өгөгдлийн нэгдсэн систем.

хэчнээн аж ахуйн нэгж хөнгөлөлт аваад хамрагдсан бэ? Тэр нь ямар салбар давамгайлж байгаа вэ гэдгийг мэдмээр байгаа юм.

Тэгэх юм бол бид 2027 онд төсөвлөхдөө Та нар яаж харж байна төсвийг нь? Тэр хууль ер нь ажиллах нь уу, ажиллахгүй байна уу? Тэр хуулийн заалт 2027 онд боломж байна уу, үгүй юу? Эсвэл юуг нь засмаар байна, эсвэл аль салбарт нь гаргасан журам нь өөрчлөхгүй байна вэ, явал дээр вэ гэдэгтэй холбоотой мэдээлэл авъя.

Г.Лувсанжамц: 2 номерын микрофон.

М.Санжаадорж: Сангийн яам М.Санжаадорж. Гишүүний асуултад хариулъя.

Боловсролын зээлийн сангийн нийт төлөвлөгдсөн дүнг асууж байна.

2027 оны төсөв дээр өргөн мэдүүлсэн төсөв 218 тэрбум 721 сая төгрөг байна.

Энэ нь үндсэн үйл ажиллагааны зардал буюу цалин хөлсөнд 1.5 тэрбум, бусад зардлууд нь хөтөлбөр, арга хэмжээнүүдэд зарцуулахаар тусгагдсан байна. Нэгд нь.

Хоёрт нь, та сурталчилгааны зардлыг асууж байна. Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн 15.1 дэх зүйл дээр төсвийн байгууллага, төрийн болон орон нутгийн өмчийн хуулийн этгээд дараах зүйлийг хориглоно гэххээд 15.1.4-т “Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Улсын Их Хурлаас баталсан хууль тогтоомж, Засгийн газрын болон аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргын шийдвэр, тэдгээрийн хэрэгжилт, цаг үеийн шинжтэй мэдээ мэдээллийг сурталчлан таниулахаас бусад зорилгоор байгууллага, хамт олныг сурталчлах, салбарын болон байгууллагын үйл ажиллагаатай холбоотой нэвтрүүлэг, контент, баримтат болон цуврал уран бүтээл хийлгэхийг хориглоно.” гэсэн заалт байдаг. Тийм.

Тэгэхээр таны асууж байгаа фэйсбүүк хаягтай холбоотой асуудал бол зөвхөн “хууль сурталчлах” зорилгоор ашиглаж байгаа болов уу гэж бодож байна.

Фэйсбүүк дээр мөн төлбөр гарч байгаа нь магадгүй тэр BOOST²-ийн л төлбөр гардаг байх. Бусдаар бол фэйсбүүк дээр албан ёсны тийм хаяг нээх гэж айхтар төлбөр гардаг гэж би бодохгүй байна.

Манай төрийн сан дээр тийм гүйлгээ орж ирээгүй.

² **Boost** (бүүст) нь Фэйсбүүк, Инстаграм зэрэг сошиал медиа платформ дээр өөрийн оруулсан пост, мэдээллийг төлбөр төлөн илүү олон хүнд харуулах буюу сурталчлахыг хэлнэ.

Г.Лувсанжамц: 1 номерын микрофон.

Ж.Дэлгэржаргал: О.Саранчулуун гишүүний асуултад нэмэлт мэдээлэл өгье. Сангийн яам, Ж.Дэлгэржаргал.

Тэгэхээр хөрөнгө оруулалтын төслүүдийн хувьд нийгмийн салбар хөрөнгө оруулалтын хэрэгцээний хувьд хоёр төрлийн хэрэгцээ аягүй өндөр байгаа. Хамгийн өндөр нь суурь дэд бүтцийн асуудал байгаа. Энэ бол ойрын 5 жил өндөр байхаар.

- Авто замын асуудал.
- Эрчим хүчний асуудал.

Хоёрт нь, нийгмийн дэд бүтэц буюу энэ дотроо –

- эрүүл мэнд,
- нийгмийн хамгаалал,
- боловсролын асуудал байгаа.

Тэгэхээр нийгмийн салбар дотроо боловсролын барилга, байгууламжийн хувьд өндөр буюу энэ дотроо хоёр төрлийн хэрэгцээ явж байгаа.

- **Нэг нь**, бид ачаалал өндөртэй байршлуудад сургуулиудыг шинээр барих.
- **Хоёрт нь**, орон нутгийн ашиглалтын шаардлага хангахгүй барилгуудыг шинэчлэх асуудал байгаа.

Боловсролын хөрөнгө оруулалт 2026 оны хувьд 569.0 тэрбум байгаа бол нийт эх үүсвэрийн хүрээнд ирэх жил 1.4 их наяд байгаа.

Тэгэхээр хөрөнгө оруулалт өөрөө 4 чиглэлээр хийгддэг.

- Барилга, байгууламж,
- их засвар,
- тоног төхөөрөмж,
- ТЭЗҮ, зураг төсөв.

Тэгэхээр 80 хувь... /минут дуусав/

Г.Лувсанжамц: 1 минут. Гүйцээж хариулъя.

Ж.Дэлгэржаргал: 80 хувь нь барилга, байгууламж өргөтгөл шинээр барих асуудал байгаа учраас энэ нь өөрөө боловсролын хүртээмжийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн хөрөнгө оруулалт байгаа.

Г.Лувсанжамц: Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын 22.9 дээр 2026 онд хэдэн төгрөгийн хөнгөлөлт өгсөн бэ, ямар салбар дээр байсан бэ гэдэг асуулт. 2 номерын микрофон.

М.Санжаадорж: Сангийн яам, М.Санжаадорж. Уучлаарай. Гишүүний асуултад гүйцээж хариулъя.

Аж ахуйн нэгжийн орлогын татварын 22.9-д заасны дагуу 2025 оны тайлангаар нийт 308 аж ахуйн нэгжид 105.1 тэрбум төгрөгийн татварын хөнгөлөлт эдэлсэн байна. 2026 оны тоо эцэслэн гараагүй байгаа учраас би танд яг өнөөдрийн байдлаар хэлж чадахгүй байна.

Тэгэхээр хагас жилийн гүйцэтгэлийг татварын байгууллагаас мэдээлэл авч байж танд дараагийн хурал дээр хэлье.

Г.Лувсанжамц: Тийм. Сая бүх төсвийн ерөнхийлөн захирагч нараас хүртээмжийг нэмэгдүүлэхэд хэдэн төгрөг төсөвлөж байгаа вэ гэсэн асуулт байсан. 9 номер хариулъя.

Т.Ням-Очир: О.Саранчулуун гишүүний асуултад хариулъя. Боловсролын яам.

2027 оны төсвийн хувьд Боловсролын яам “**Эрүүл, ногоон, хүртээмжтэй, аюулгүй, ухаалаг сургууль**” гээд 100 сургуулийг шинэчилж, хүртээмжтэй болгох зохицуулалтыг оруулж ирсэн.

Тэгэхээр энэ дээр –

- орчны хүртээмж,
- сургалтын хөтөлбөр, төлөвлөгөөний хүртээмж,
- сэтгэл зүй, нийгмийн орчны хүртээмж,
- гэр бүл,
- мэргэжлийн,
- бусад мэргэжлийн дэмжлэг гээд –

яг энэ In-house буюу “эрүүл, ногоон, хүртээмжтэй, аюулгүй, ухаалаг” сургуулийн хүрээн дэх энэ 5 концепцын нэг нь “хүртээмжтэй сургууль” байхаар ингэж төлөвлөж, тооцоолж төсвөө өргөн барьсан байгаа.

Үүнээс гадна мэдээж ерөнхий боловсролын сургуульд сурч байгаа, цэцэрлэгт хүмүүжиж байгаа, мэргэжлийн болон дээд боловсрол гээд насан туршийн суралцахуйн төвд суралцаж байгаа хүүхдүүдийн суралцахуйн зардал 100 тэрбум төгрөг, хөрөнгө оруулалтын зардалд 12 тэрбум төгрөг гэх мэтчилэн хүртээмжтэй байдлыг дэмжихэд чиглэсэн төсөв хөрөнгө оруулалт... /минут дуусав/

Г.Лувсанжамц: Хамгийн чухал нь боловсрол болон эрүүл мэндийн байгууллагууд төрийн үйлчилгээ байгаа болов уу гэж бодож байна.

Эрүүл мэндийн яамнаас үүн дээр хариулт байна уу? 3 номер.

Н.Эрдэнэбаяр: О.Саранчулуун гишүүний асуултад нэмэлтээр хариулъя.

Эрүүл мэндийн яам. Н.Эрдэнэбаяр.

Ер нь эрүүл мэндийн салбар дээр бид үйлчилгээний стандартыг мөрдөж байгаа.

Тэгээд энэ хүрээнд ер нь 2020 оноос хойш гүйцэтгэлийн санхүүжилт орсонтой холбоотой яг энэ гүйцэтгэлийнхээ дотроо оруулж хүртээмжийн асуудлыг шийдээрэй гэдэг үүрэг даалгаврыг байнга өгч, энэ дээр бид бас дүгнэж явдаг.

Би яг одоо нарийн тоогоор юу гэдэг юм 2025 онд тэдэн эмнэлэг эрүүл мэндийн төвийн хүртээмж хангасан гэдэг тоо над дээр яг одоо байхгүй байна.

Тэгээд үүнийг би танд тодруулж хэлье. Ер нь бид яг энэ хүрээндээ төлөвлөгөө гаргаж ажилладаг.

Тэгээд энэ үйлчилгээний стандартаа барина. Шинээр барьж байгаа, шинээр ашиглалтад оруулах, өргөтгөж байгаа барилгууд дээр заавал үйлчилгээний хүртээмжийг бий болгох тал дээр бид анхаарч, ялангуяа Барилга, хөгжлийн төв дээр магадлал хийгддэг.

Тэгэхээр норм стандарт юмнууд дээр оруулах тал дээр ажиллаж байгаа. Тэгэхээс энд яг тухайлсан төсөв гэж бол... /минут дуусав/

Г.Лувсанжамц: Баярлалаа. Тэгвэл үргэлжлүүлээд Хот байгуулалтын яам барилгын стандартыг мөрдүүлж байгаа гэсэн тайлбарын дагуу Хот байгуулалтын яамнаас ер нь Монгол Улсад ашиглалтад орж байгаа төрийн үйлчилгээний барилга, байгууламжуудын хүртээмжийн асуудлуудыг яаж төлөвлөж байгаа вэ? Нийтэд нь харсан дүр зураг байгаа уу? Хариулах уу?

Дараа нь нийслэлээс бас асууж байгаа юм байна шүү. 1 номерын микрофон.

М.Баяраа: О.Саранчулуун гишүүний асуултад хариулъя. Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам. М.Баяраа.

Нийт улсын хэмжээнд мөрдөж байгаа норм, норматив, стандарт 1046 гаруй байгаа. Шинэчлэгдээд явах ажлууд хийгдэж байгаа.

О.Саранчулуун гишүүн мэдэж байгаа. Хуульд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд болоод ахмадуудад ерөөсөө хуульд тодорхой өөрчлөлтүүдийг оруулахыг бид бүгдийг нь суулгаад явж байгаа. Хууль Улсын Их Хуралд өргөн барих шатдаа явагдаж байгаа.

Манай яамны хувьд хүртээмжийн асуудал өөрөө дандаа дэд бүтцийн асуудлууд байгаа. Эх үүсвэрээс хэрэглэгч лүү чиглэсэн дэд бүтцийн асуудлууд байгаа.

Тэгээд энэ жилийн хувьд яамны хувьд нийт 269 санал ирсэн. Энд ариутгах татуурга, цэвэр, бохир усны шугам сүлжээ гээд үндсэн энэ барилга, байгууламжийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэхэд манай яам... /минут дуусав/

Г.Лувсанжамц: Нийслэлээс хүрэлцэн ирсэн байгаа. Ажлын хэсгийн гишүүн. Энэ дээр хариулах уу? Одоогоор хариулах боломжгүй байгаа бол мэдээж бичгээр хариу хүргүүлж болно гэсэн тийм агуулгыг протоколд үлдээсэн нь зүгээр болов уу гэж бодож байна.

О.Саранчулуун гишүүн тодруулъя.

О.Саранчулуун: Жил хагасын өмнө Монгол Улс Германд болсон Дэлхийн хөгжлийн бэрхшээлийн нэгдсэн чуулган дээр очиж нэг тунхагт нэгдсэн байгаа. Тэр тунхагт яагаад нэгдсэн бэ гэхээр Монгол Улс хөгжлийн зорилтот төлөвлөгөө, төсвийнхөө 15 хүртэлх хувийг хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжилд шууд болон шууд бус хамааралтайгаар зарцуулна гэсэн нэг ийм конвенцод нэгдсэн, тунхагт нэгдсэн гэсэн үг.

Тэгэхээр үүнийхээ үүргийг бид биелүүлэх ёстой. Үүнээс өмнө Монгол Улс бас Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын гишүүн орон.

Тэгэхээр Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын хүний эрхийн хорооны дэргэд Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн хороо байдаг. Тэндээс конвенцод бас заавар өгсөн байгаа.

Тэр зааврын дагуу бид энэ үүргээ биелүүлэх ёстой.

Одоо хүний нөөцийн асуудал дээр явъя. Хэд хэдэн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн өнөөдөр ажиллаж байгаа вэ? Яамд дээр орон тооны мэдээллийг явуулмаар байна л даа. Хэдэн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн танай яамны харьяа бүтэц... /минут дуусав/

Г.Лувсанжамц: Бүх төсвийн ерөнхийлөгч нарын хүний нөөцөд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн ажиллаж байгаа хувь, тоог асуулаа. Тийм ээ. Энэ дээр нэгдсэн мэдээлэл өгөх боломжтой яам байна уу? Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам. 8 номер хариулъя.

А.Даваажаргал: Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлт болон хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хүртээмжийн асуудал манай яамны хяналтад нэг ёсондоо ажиглагддаг гэсэн үг.

2009 оны 60, 55, 56 дугаар стандартуудыг хэрэгжүүлэх чиглэлээр манай яамнаас хяналт тавьж ажиллаж байгаа.

Улсын төсвийн болон хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтаар баригдаж байгаа бүхий л барилга, байгууламж, зам талбайн тохижилт дээр хөгжлийн бэрхшээлт иргэдийн хүртээмж, саадгүй орчны асуудал дээр манай яам хяналт тавиад ажиллаж байгаа.

Хөдөлмөр эрхлэлтийн хувьд 2025 оны байдлаар 115 мянга орчим иргэд төрийн байгууллагууд болон хувийн хэвшлүүд дээр ажиллаж байгаа гэдэг ийм тоон мэдээллүүдийг гаргасан.

Гэхдээ энэ нь өөрөө байнга тогтмол бус, тодорхой нэг удаагийн шинжтэй ажлууд давхцаж орж байгаа гэсэн үг.

Тэгэхээр холимог тоогоороо 115 мянга орчим улсын хэмжээнд ажиллаж байна.

Г.Лувсанжамц: Гүйцээж хариулъя. 8 номер.

А.Даваажаргал: Яамны хэмжээнд манай дээр 2 хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн ажиллаж байгаа.

Ер нь манай яамны харьяа байгууллагууд бүгд хуулиа биелүүлээд ажилладаг.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн ажиллуулах боломжгүй байгууллагууд төлбөрөө төлөөд хуулийн энэ заалтаасаа чөлөөлөгдөж байгаа. Тэр юутай холбоотой асуудлыг Та хөндөж байна. Тэр саадгүй орчинтой холбоотой асуудлыг.

Тэгээд энэ дээр анхдагч хуулийн төсөл боловсруулагдаад Их Хурлын гишүүдээс санаачлаад явж байгаа. Энэ дээр ажлын хэсэгт нь яам оролцоод ажиллаж байгаа.

Г.Лувсанжамц: О.Саранчулуун гишүүн тодруулъя.

О.Саранчулуун: Төсвийн дарга нар аа, төсвийн захирагч нар аа. Дахиад хэлье. Дахиад дараагийн удаа төсөв орж ирэхдээ тэр саадгүй орчны тухай хууль болон түүнтэй дагалдаж гарах журмууд, тэгээд төсвийн ил тод байдлын төсвийн энэ бүтэц дотор хүртээмжтэй холбоотой миний хэлсэн 4 янзын ангиллыг зөв тайлбарлаж оруулсан төсөв оруулж ирэхгүй бол би ерөөсөө дэмжихгүй ээ гэдгийг хэлье.

Энэ удаа ч гэсэн ойлгомжтой байхгүй байгаа учраас би бүгдээс нь бичгээр мэдээлэл авахыг хүсэж байна.

Сангийн яамны ажилтан бол мэдээллийн хүртээмжийн талаар ойлголцгүй юм байна. Мэдээллийн хүртээмжийн тухай би асуусан шүү дээ. Мэдээллээ яаж хүртээмжтэй хүргэдэг вэ буюу жишээлбэл видео байлаа гэхэд доор нь хадмалтай байх тухай асуудал ярьж байхад зар сурталчилгаа гэж ойлгоод байх юм. Ингэж хариулж байж яаж төсвийн хүртээмжтэй болгох вэ? Энэ дээрээ та хэд бас жоохон анхаармаар байна. Үүнийгээ зөв эсвэл залруулаад хай тайлбарла. Тэр буруу хариулсан хариултаа. Санжаа.

Г.Лувсанжамц: 3.Мэндсайхан сайд хариулъя.

3.Мэндсайхан: О.Саранчулуун гишүүний ярьж байгаа мэдээллийн хүртээмжийн тухай асуудал зөв зүйтэй. Дэмжиж байна.

Тэгэхдээ энэ дээр хэдүүлээ нэг ийм юмыг бас ний нуугүй мэдэж, хэлэх нь зөв байх гэж бодож байна.

Яам болгон одоо юу гэдэг юм өөрсдөө видео шторк гаргаад ч юм уу. Одоо бид чинь нөгөө нэг урсгал зардлыг танаад, үйл ажиллагааг нь хэвлэл мэдээллийн зардлыг танаад байгаа.

Тэгэхээр одоо яам болгон дээр харилцан адилгүй үүнийг чинь мэддэг, чаддаг хүн бас байхгүй.

Тэгэхээр одоо үүнийг би харин Засгийн газар дээр яриад яг яамдын болон ялангуяа Засгийн газрын гаргаж байгаа мэдээллийг тэр мэдээллийн хүртээмжтэй тал дээр нь хөгжлийн тусгай хэрэгцээт иргэдийнхээ шаардлагыг хангасан тэр зохицуулалтыг нь яг хаанаас хийх вэ гэдгээ нэг тодорхой болгохгүйгээр –

- Хөдөлмөр, хамгааллын яам хий,
- Сангийн яам хий,
- Хөдөө аж ахуйн яам хий –

гэхээр чинь тэнд яг үнэндээ бас тэрийг чинь мэддэг хүмүүс байхгүй байхгүй юу.

Тэгэхээр тэгж нэхээд байхаасаа илүүтэй хэдүүлээ үүнийг засаг дээр яриад яг аль байгууллага нь шийдээд мэдээллээр нь урсгалыг нь барьж байх юм гэдэг нь нэг шийдлийг нь гарга... /минут дуусав/

Г.Лувсанжамц: Баярлалаа. Сая Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамнаас хуулийн төсөл өргөн мэдүүлнэ гээд тэгж байгаа. Тийм ээ. Тэнд судалгаа гардаг болов уу гэж бодож байна.

Сая О.Саранчулуун гишүүний асуусан төсвийн ерөнхийлөн захирагч нар дээр хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд хэдэн хувиар хэдэн орон тоотойгоор ажиллаж байгаа вэ гэсэн мэдээллийг тухайн хуулийн төслийн судалгааны багцад нь хамруулаад хамтад нь өргөн барихыг хүсэж байна.

Ж.Золжаргал гишүүн асуулт асууя.

Ж.Золжаргал: Өрхийн эмнэлгүүдээс өргөдөл хүсэлт ирсэн.

Монгол Улс анхан шатны эмнэлгийн үйлчилгээг сайжруулснаараа лавлагаа шат, ингээд ачаалал буурна, хүн ам эрүүлжинэ гээд их олон жил яриад, сүрхий бодлого боловсруулаад, төсвийг нь тавьсан.

2026 оны Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн Үндэсний зөвлөлийн 1 дүгээр тогтоолоор Өрхийн эрүүл мэндийн төвүүдэд нэг иргэнд ногдох зарлага нь дундаж тооцооллоор дундаж нь 95.9 мянган төгрөг. 95, 96 мянган төгрөг гэж гарсан юм байна лээ. Тэгсэн хуучин 83 мянган төгрөг байсан.

Тэгээд 83 мянган төгрөгөөр нь л өгсөөр байгаад жил дуусах гэж байгаа. Төсвийг нь Улсын Их Хурал баталсан. Бодлогын чанартай юм баталсан. Нөгөөх нь янз бүрийн дүрэм журмаар ингээд хэрэгждэггүй.

Яагаад хэрэгждэггүй вэ гэсэн чинь нөгөө бүртгэлээ баталгаажуулах хурууны хээг аваачиж тэр хороон дээр байгаа хүмүүс бүгдээрээ уншуулах ёстой.

Тэгээд газар дээр нь би очиж танилцсан.

Тэгээд улсын бүртгэл гэж нэг байгууллага байна, хороо хорин байна, нөгөө хэсгийн ахлагч нар байна. Тэд нарын хийх ёстой ажлыг өрхийн эмнэлэг дээр аваачиж тавьчихаад нөгөө эмч нар нь айлаар нөгөө хурууныхаа хээг аваад. Та ирээд бүртгүүлчихээч гэхээр ирж бүртгүүлдэггүй. Очихоор бас гэртээ оруулдаггүй. Чи миний хурууны хээгээр яах гээд байгаа юм. Үнэн шүү дээ. Ийм шаардлага тавьж байна гээд би Баянгол дээр нэлээн хэдэн өрхийн эмнэлгүүдээр явсан.

Тэгээд ийм асуудал байна. Одоо эрүүл мэндийн ажилтнуудын цалин нэмэгдэхтэй холбоотойгоор буцаад анхан шатны цалингийн зэрэглэл нь

багасахаар нөгөөдүүл чинь тогтвортой ажиллах хүн олдохгүй байх асуудал дахиад үүсэх нь.

- Тэгээд асуулт нь мөнгийг нь өгөхгүй юм уу?
- 2027 онд өгөхөөр туссан байгаа юу?
- Хоёрдугаар асуулт нь, тэр бүртгэлийн ажлыг Улсын бүртгэлийн газар, тэгээд хороо хорины хүмүүс хийхгүй юм уу?

Ер нь хийх ёстой ажлаа хийх ёстой хүмүүс нь хийгээд, Их Хурлаас бодлого батлаад, төсөв баталж өгсөн юмыг нь хэрэгжүүлэхгүй юм уу? гээд нэг асуулт.

Хоёр дахь асуулт нь бас энэ эмийн үйлдвэртэй холбоотой. Эмийн үйлдвэрийнхнээс хүсэлт ирсэн юм.

Азийн хөгжлийн банкны зээл байна. Хөдөө аж ахуй, хөдөөгийн хөгжил хоёроос. Эмийн ургамлаар боловсруулж үйлдвэрлэх эмийн үйлдвэрүүд уг ангилалд нь ормоор.

Хоёрдугаарт нь, жижиг, дунд үйлдвэрлэлийн хөгжлийн сангаас зээл авахад бас эмийн үйлдвэрүүд уг нь хамрагдах боломжтой гэж үздэг юм билээ. Тэгэхдээ өгдөггүй гэсэн.

Тэгээд эмийн үйлдвэрийг янз бүрийн өвчин хавдар сая хэдэн жилийн өмнө гарсан. Дахиад юу ч гарч болзошгүй. Үндэсний сөрөн тэсвэрлэх чадвар гээд их дээрээс ярьдаг болсон. Аюулгүй байдал ярьдаг болсон ийм цаг үед монголчууд өөрийнхөө гарын доор эмээ үйлдвэрлэж байх ёстой байдаг. Тэгтэл нөгөөхийг нь болдоггүй. Арилжааны банкнаас, банк бусаас аваад үйлдвэрүүд явуулаад байдаг. Тэр нь бараг даах боломжгүй хүүтэй.

Тэгэхээр өгөх боломжтой юмыг нь яагаад өгдөггүй юм бэ гэдэг асуултыг Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайд, яамныхан. Нөгөөх нь холбогдох хүмүүс нь хариулах байх. Эрүүл мэндийн яам хариулах ёстой юм уу? Сангийн яамнаас хариулах юм уу?

Г.Лувсанжамц: Эрүүл мэндийн яамнаас хариулах уу? 4 номер.

Ц.Батбаатар: Эрүүл мэндийн даатгалын ерөнхий газрын дарга Ц.Батбаатар гишүүний асуултад хариулья.

Тэгэхээр Өрхийн эрүүл мэндийн төвүүдийн нэг иргэний санхүүжилтийг 2022 оноос хойш огт нэмэгдүүлээгүй байсан.

Тэгээд 2026 оны 4 дүгээр сараас эхлээд 30-аас 121 хувиар Өрхийн эрүүл мэндийн төвүүдэд олгодог нэг иргэнээр тооцсон тарифыг нэмэгдүүлсэн.

Тэгэхдээ хуучин дунджаар 51 мянган төгрөг байсан бол үүнийг 83 мянган төгрөг болгож нэмэгдүүлсэн байгаа.

Таны саяын асуугаад байгаа бүртгэлтэй холбоотой 95 мянга гэдэг асуудал бол Монгол Улсад оршин суугаа нийт хүн амынхаа амьдарч байгаа байршилд нь хүнээ бүртгэсэн тохиолдолд, мөн туршлагатай эмчийг 1500 хүн тутамд ногдох эмч сувилагчийг ажиллуулсан тохиолдолд өгөх урамшууллын хэмжээ нь 95 мянга.

Өнөөдрийн байдлаар Монгол Улсын нийт сая 496 мянган хүнийг Өрхийн эрүүл мэндийн төвүүд бүртгэлээ баталгаажуулаад, зарим өрхийн эмнэлгүүд 1500 хүндээ таарсан хүний нөөцөө бүрдүүлээд явж байгаа.

Эдгээр Өрхийн эрүүл мэндийн төвүүд дээр шинэчилсэн тарифаар санхүүжилтийг өгч байгаа. Бусад 100 хувийн бүртгэлээ баталгаажуулаагүй Өрхийн эрүүл мэндийн төвүүд дээр санхүүжилтийг олгохгүй байгаа.

Энэ бүртгэлээ баталгаажуулах нь ямар учиртай юм гэхээр тухайн Эм, эмнэлгийн тусламжийн тухай хуульд заасны дагуу Монгол Улсын иргэн эмч, өрхийн эмнэлгээ сонгох эрхтэй. Энэ дагуу бүртгэлээ баталгаажуулж, иргэн нь тухайн тусламж үйлчилгээг авах өрхийн эмнэлэгтээ очиж байж санхүүжилт нь дагах тогтолцоо.

Тэгэхгүй болохоор Монгол Улсын хэмжээнд Өрхийн эрүүл мэндийн төвүүд нийт 100 хувийн санхүүжилтээ авч байгаа боловч 65 хувьд нь л хүрч үйлчилсэн байгаа. Нөхцөл байдал бол.

Г.Лувсанжамц: Бүртгэлийг нь улсын бүртгэл хариуцах ёстой биш үү? Эмч эмч нар, Өрхийн эрүүл мэндийн төвийн эмч нар хариуцаад байна гэсэн. Түүнд нэмэлт хариулах уу? 4 номер.

Ц.Батбаатар: Бүртгэлийн хувьд улсын бүртгэлийн статистик хүн амын бүртгэлийн асуудал биш. Тухайн өрхөд ногдох иргэн маань тусламж, үйлчилгээг Монгол Улсын хэмжээнд 883 мянган хүн өөрийн иргэний үнэмлэх дээрээсээ өөр хаяг дээр оршин сууж байгаа.

Эдгээр иргэд санхүүжилт нь амьдрахгүй байсан ч гэсэн тийшээ статистикт хүн амаараа санхүүжилт шилжээд байсныг нь бодит цагийн горимоор тухайн тусламж, үйлчилгээ авч байгаа нутгийнхаа өрхийн эмнэлэг рүү шилжүүлэх шилжүүлэх юм. Энэ бүртгэлээр дамжиж.

Г.Лувсанжамц: Ц.Идэрбат сайд хариулах уу? Эмийн үйлдвэр байгуулахад Жижиг, дунд үйлдвэрлэлийн сангаас зээл авах боломжгүй байгаа.

Ц.Идэрбат: Хөдөө аж ахуй салбар дээр олгож байгаа Жижиг, дунд үйлдвэрлэлийн сангийн зээл тухайн аймаг, нийслэл, дүүрэг, тухайн орон нутгийнхаа төсөв дээр тодорхой хэмжээний эх үүсвэр тавиад, мөн иргэдийн Хурлаараа ямар чиглэлээр зээл олгох вэ гэдгээ өөрсдөө тогтоосных нь дагуу л бид олгодог.

Ж.Золжаргал гишүүний ярьж байгаа хэрвээ тэр эмийн үйлдвэрүүд аль нэгэн дүүрэгт харьяалагддаг байх. Тэр дүүрэг рүүгээ хүсэлтээ өгөөд дүүргийнхээ жижиг, дунд үйлдвэрлэлийн чиглэлд оруулвал энэ жижиг, дунд үйлдвэрлэлийн зээл олгогдоод л явна гэдгийг хэлье.

Г.Лувсанжамц: Ж.Золжаргал гишүүн тодруулъя.

Ж.Золжаргал: Тэр бүртгэлийн хувьд улсын бүртгэл юмаа. Бүртгэл ер нь л цэгцгүй байдаг шүү дээ. Бид мэднэ. Сонгуулиар манай гэрт хүн орсон байж л байдаг байсан. Өөр айлууд дээр ч хүмүүс гарч ирдэг л байсан.

Тэгээд давхар давхар ажлыг нэг сумаар дайчилгааны байдлаар явуулдаг нь ер нь буруу байгаа юм.

Тэгэхээр энэ дээр бас эргэж харах хэрэгтэй юм байна гэдэг зүгээр үг хэлмээр байна. Хариуцсан субъектүүд нь хариуцсан ажлаа л хийхгүй бол тэр эмч нар хүмүүсийн бүртгэл хийгээд явна гэдэг бараг л худал юм билээ.

Түүнээс нь болоод хүлээлт үүссэн. Туршлагатай эмч нараа ажиллуулъя гэхээр цалин нь багадаад байдаг ийм асуудал байна шүү.

Жижиг, дунд үйлдвэрийн сангаас эмийн үйлдвэрүүд авах зээлийн хувьд бодитой кэйсүүд нь бодитой хүсэлт өгөөд болоогүй гэдгийг ярьж байгаа.

Тэгэхээр үүнийг анхаарна биз дээ. Араас нь бас мэдээлэл авъя.

Г.Лувсанжамц: Үг хэллээ. С.Замира гишүүн асуулт асууя.

С.Замира: Баярлалаа. Та бүхэнд энэ өдрийн мэнд хүргэе.

Одоо ингээд 2027 оны төсөв яригдаж байна. Тэгэхдээ төсөв бүрдүүлэхэд төсөөллийн төсөв гээд бодож байгаа л даа. Цаанаас нь мөнгө орж ирнэ. Тэндээсээ ингэнэ тэгнэ гэсэн.

Тэгэхдээ үүнийг бүрдүүлэх тал дээр би нэг хэд хэдэн юм асуумаар байх юм. Төсөв бүрдүүлэхэд манайд бизнесменүүд, ард түмний хармаанд байгаа мөнгө эргэлтэд орох ёстой. Дотоод мөнгө эдийн засаг эргэлтэд орох ёстой. Тэгэхгүй бол нэг нүүрс борлуулаад ч юм уу, уул уурхай. Дан өр зээл авах.

Гаднаас. Тэгж төсөв бүрдүүлж улсаа хөгжүүлнэ гэвэл энэ явахгүй болов уу гээд би бодож байна.

Тийм учраас ер нь гадаад банк оруулна гээд. Жилийн 3 хувийн хүүтэй, 1 хувийн хүүтэй яригдаад арван хэдэн гадаад улс орнуудын банк хүсэлт ирүүлсэн гээд дээр үед нэг яригдаж байсан. Сүүлд энэ алба боллоо. Энэ юу болж байгаа юм бол. Энд хариулт өгөх хүн байгаа болов уу?

Тэгээд манай улсад дулааны цахилгаан станцуудын хүчин чадал нь ер нь хүрэлцээ муутай. Өвөлдөө яаж гарах вэ гээд бодож байгаа.

Тэгэхээр энэ дулааны станц, цахилгаан станцуудыг. Нэг үгээр хэлэхэд Оросоос бид цахилгаан худалдаж авахын оронд Оростой хамтарсан цахилгаан станц яагаад дотооддоо барьж болохгүй байна аа? Заавал худалдаж авах ёстой юм уу, цахилгааныг. Энэ тал дээр нэг хариу авмаар байна.

Тэгээд нэмэлтээр асууя.

Г.Лувсанжамц: Гадаадын банк оруулж ирэх асуудал дээр Монголбанк хариулна байх. Дараагийнх нь Эрчим хүчний яамнаас дулааны болон цахилгаан станцыг дотооддоо барих асуудлыг асуусан. Бэлдэж байгаарай. 4 номерын микрофон.

Н.Батсайхан: С.Замира гишүүний асуултад хариулъя. Монголбанк.

Гадаадын банк Монгол Улсад орж ирэх нь хууль эрх зүйн хувьд нээлттэй байгаа.

Монголбанкны дотоод журам болон дүрэмд өөрчлөлтүүд орсон. Ерөнхийдөө нэлээн чөлөөтэй либералчилж өгсөн байгаа.

Одоогийн байдлаар аливаа гадаадын банк Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулах хүсэлтээ ирүүлээгүй байгаа.

Г.Лувсанжамц: Эрчим хүчний яам. 6 номер.

Г.Энхтүвшин: Эрчим хүчний яам. Г.Энхтүвшин. С.Замира гишүүний асуултад хариулъя.

Эрчим хүчний системд төр, хувийн хэвшлийн түншлэлээр цахилгаан станцуудыг бариад явж байгаа.

2026 онд 70 мегаваттын Сүхбаатарын цахилгаан станц ашиглалтад орно. Ирэх таван жилийн хугацаанд нийт системд 2420 мегаваттын цахилгаан станцууд ашиглалтад орно.

Импортын цахилгаан эрчим хүчний хувьд системийн горим тогтворжилттой холбоотойгоор импортын цахилгаан эрчим хүчийг бид ашиглаж явдаг. Мөн өвлийн оргил ачааллын үеэр суурь горимд дулааны цахилгаан станцууд ажиллана. Оргил ачааллын үед импортоор цахилгаан эрчим хүчийг авч явдаг. Системийн горим, тогтворжилттой холбоотой асуудал байгаа.

Г.Лувсанжамц: С.Замира гишүүн тодруулъя.

С.Замира: Сая гадаадын банкууд холбогдоогүй гэж хэлсэн үү?

Г.Занданшатар Ерөнхий сайдын үед 15 гадаадын улс орнуудын банкуудыг хүсэлт ирүүллээ гээд ярьж байсан л даа. Ерөнхий сайд өөрөө ярьж байсан. Тэр банкууд нь яасан юм бол?

Ер нь манай төр, засаг нь байнга солигдоод, солигдох тусам тэр бодлого нь алдагддаг юм уу?

Монголбанкны одоогийн барьж байгаа юу нь маш өндөр байна шүү дээ. Хүү нь. Арилжааны банкнуудын ч хүү өндөр.

Тэгээд хадгаламж хадгална. Хадгаламжийн ч хүү өндөр. Түүгээр зээл авсан хүмүүс нь үйлдвэр байгуулна, бизнесийг хөгжүүлнэ гэж ойлголт байхгүй. Ард түмэн өрөөс өрийн хооронд амьдарч байна.

Одоо гадаадаас судалгаа ирүүлсэн юу байхгүй гээд суугаад байх биш өөрсдөө судлаад өөрсдөө болж ирэх тал дээр... /минут дуусав/

Г.Лувсанжамц: Монголбанк хариулах уу? 4 номер.

Н.Батсайхан: Тийм. Гадаадын банк Монгол Улсад орж ирэх хууль эрх зүйн хүрээ ерөнхийдөө хэвээрээ байгаа. Харин ч Монголбанкинд мөрдүүлдэг журмаар зарим хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийг гадаадын банканд үзүүлсэн байгаа.

Өмнө нь Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулахаар сонирхож байсан гадаадын банкнууд ерөнхийдөө Монгол Улсын нийгэм, эдийн засгийн байдлын судалгаагаа хийгээд ерөнхийдөө Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулах зөвшөөрөл авах хүсэлтээ ирүүлээгүй.

Судалж байсан гадаадын банкууд бий.

Г.Лувсанжамц: С.Замира гишүүн тодруулъя.

С.Замира: Тэгвэл тэр гадаадын банкууд судалж байгаа юм бол хэзээ орж ирэх вэ? Яг тодорхой хариулт өгөөч?

Бид аливаа бизнесийн хүү, банкны хүү, бүх юмыг буулгаж байж дотооддоо үйлдвэр барих боломжтой, цахилгаан дулаанаа хямдруулах боломжтой, дунд шатны бизнесменүүдийг дахиад хөл дээр нь босгох боломжтой болдог юм.

Дунд шатны бизнесменүүд ихэнх хүмүүсийг ажлаар хангаж байсан салбар. Энэ одоо үгүй болчихоод байна шүү дээ. Цахилгаан нь өндөр, дулаан нь өндөр, түрээс нь өндөр. Одоо ер нь байдал хэцүүдээд байгаа шүү дээ. Ард түмэн эргэлтийн мөнгөгүй болчихоод байна. Үүнийг яаж зохицуулах гээд байна? Энэ тал дээр нэг тодорхой хариулт өгөөч. Надад.

Г.Лувсанжамц: 4 номер.

Н.Батсайхан: Гадаадын банк орж ирэх асуудал мэдээж тухайн гадаадын аж ахуйн нэгж буюу банкны асуудал.

Гол нөлөөлж байгаа хүчин зүйл нэгдүгээрт мэдээж зах зээлийн хэмжээ.

Монгол Улсын нийт зах зээлийн хэмжээ, гадаадын банк үйл ажиллагаа явуулснаар олох үр өгөөжийн хэмжээ байгаа.

Хоёрдугаарт, мэдээж системийн эрсдэл байгаа. Энэ Монгол Улсын өөрийнх нь системийн эрсдэл. Монгол Улсын системийн эрсдэл үзүүлж байгаа гол үзүүлэлт нь зээлжих зэрэглэл байгаа. Ерөнхийдөө зээлжих зэрэглэлээ харах юм бол гадаадын банканд үйл ажиллагаа явуулах дэлхий дээр олон улс байгаа.

Тэр дотроосоо яагаад Монгол Улсыг сонгох вэ гэдэг сонголт нь зээлжих зэрэглэлээсээ их хамааралтай байгаа.

Тэгэхээр системийн эрсдэлээ бид Монгол Улс бууруулж чадах юм бол ерөнхийдөө гадаадын банкууд орж ирэх таатай нөхцөлийг бүрдүүлж чадах юм.

Г.Лувсанжамц: Баярлалаа. Гишүүд асуулт асууж дууслаа.

Би хоёр, гурван асуулт асууя. Хэрэг эрхлэх газраас, Эдийн засаг, хөгжлийн яам, Сангийн яам гурваас эхний хоёр асуултыг асууя.

- ▷ **Нэгдүгээрт**, энэ оны Их Хурлын 29 дүгээр тогтоол байгаа. 4 дүгээр зүйл дээр Монгол Улсыг 2026-2030 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлийн үр дүн, үр дүнгийн хяналт, шинжилгээ, үнэлгээний шалгуур үзүүлэлт, зорилтот түвшнийг жил бүрийн улсын хөгжлийн төлөвлөгөө болон улсын төсвийн төслийг боловсруулахдаа бүрэн тусгаж байх гэж тусгасан.

Өнгөрсөн жилийн 113 дугаар тогтоол Улсын Их Хурлынх. 6 дугаар зүйл Монгол Улсыг мөн адил таван жилийн үндсэн чиглэлийн хяналт шинжилгээ, үнэлгээ, шалгуур үзүүлэлт, зорилтот түвшинд заасан зорилтыг 2027, 2028, 2029, 2030 оны улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөө болон тухайн жилийн төсвийн төсөлд тусгаж байх гэж гаргасан.

Сүүлийн 2 жил шалгуур үзүүлэлт буюу хүрэх үр дүнгүүдээ зөв тавьдаг больё, суурь түвшин, зорилтот түвшнээ зөв тавья. Ийм байгууллагуудыг тусгасан. Ирэх жилийн төсөв нэлээн нэмэгдэж байгаа. Жишээлбэл, Боловсролын яам дээр 2 их наядаар нэмэгдэж байгаа.

1 дүгээр хавсралтыг харахад өмнө нь байсан суурь түвшин, зорилтот түвшнээрээ явж байна. Төсөв яагаад 2 их наядаар нэмэгдээд байхад зорилтот түвшний тоо нь өөрчлөгдөхгүй байгаа вэ гэдэг.

▷ **Хоёрдугаарт**, Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамнаас асууя.

Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөл болон Үндэсний аудитын газраас төсвийн төслүүд дээр маш олон зөвлөмж, дүгнэлтүүдийг гаргаж өгдөг. Гишүүд үүнийг бүгдээрээ уншиж байгаа болов уу гэж бодож байна. Үүн дээр туссан зүйлүүдээс асууж байгаа шүү.

Цалингийн зардал 10 хувь нэмэгдэхэд инфляц 4 орчим хувиар өсдөг гэсэн нийтлэг үр дүн хүрсэн тухайгаа зөвлөмждөө тусгасан байгаа. Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөл.

→ Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамнаас 2027 оны цалингийн нэмэгдэл, үнийн өсөлтөд хэрхэн нөлөөлөхийг тооцож байгаа юу?

→ Эдийн засгийн хөгжлийн яам бас хамт тооцож байна уу?

Хувийн хэвшлийн байгууллагуудад төрийн албан хаагчдын цалин нэмэгдэхээр ажилтнаа алдах, цалингаа цалингийн зардлаа огцом нэмэх гэсэн эрсдэлүүд үүсдэг.

Сая Та бүхэн 8 сард байсан санагдаж байна. Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 1 сая төгрөг болгож нэмэгдүүлсэн. Үүн дээр хувийн хэвшлүүдийн ачаалал бас ирж байгаа болов уу гэж бодож байна.

→ Энэ дээр ямар тооцоо судалгаа хийсэн бэ?

→ 2027, 2028 онд ямар төсөөлөлтэй байгаа вэ? гэсэн асуулт.

Үндэсний аудитын газраас өгсөн зөвлөмжүүдийг дурдахад 2027 оны төсвийн төсөлд хэмнэлтийн шаардлага нийцээгүй, хүрэх үр дүнтэйгээ уялдаагүй нийт 21.1 тэрбум төгрөгийн зардлыг бууруулах боломжтой гэсэн байна.

- Үүнийг Сангийн яам мэдэж байна уу?
- Аудит болон Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс өгч байгаа дүгнэлтүүд дээр Та бүхэн маань танилцаад ямар агуулгууд байгаа вэ гэдгийг нь харж байгаа юу?

Мөн адил 2027 онд шинээр эхлүүлэх 318 төсөл, арга хэмжээний 58 хувь нь Улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөний хөтөлбөрийн үр дүнтэй уялдахгүй байна гэж аудит дүгнэсэн байна.

- Эдгээрт байгаа 58 төсөлд нийт хэдэн төгрөг төсөвлөсөн?
- Ямар шалгуураар сонгосон бэ?
- Төсөл бүр иргэдийн ямар асуудлыг шийдэхийг тодорхой болгоод, шаардлагатай өөрчлөлтийг төсөв батлагдахаас өмнө Байнгын хороонд хүргүүлэх боломжтой юу? гэсэн 4 асуулт асууя. 1 номер.

Ж.Дэлгэржаргал: Сангийн яам, Ж.Дэлгэржаргал.

Хөгжлийн бодлоготой уялдаатай холбоотой асуудал дээр нь мэдээлэл өгье.

Тэгэхээр Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн тухай хуулийн 6.10.3-д “улсын төсөв жилийн хөгжлийн төлөвлөгөөг хангахад чиглэнэ.” гэсэн заалт байдаг.

2027 оны жилийн төлөвлөгөө батлагдахад нийтдээ 19 их наядын санхүүжилт шаардлагатай байхаар батлагдсан. Үүн дотроо улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын эх үүсвэр 2.5 их наяд байгаа.

Бид 2027 оны төсөв дээр өргөн барьсан хөрөнгө оруулалтын санхүүжих дүн 5.7.

Тэгэхээр энэ хоёрын хооронд маш их зөрүү үүсэж байгаа.

Энэ агуулгаараа хөтөлбөрийн зорилт, үр дүнтэй өргөн барьсан хөрөнгө оруулалтын дүн, төсөл, арга хэмжээ бүрэн нийцэж байгаа.

Яг жилийн төлөвлөгөөнийхөө төсөл, арга хэмжээгээр нь тулгах юм бол 58 төсөл, арга хэмжээний асуудал үүсэж байгаа.

Жилийн төлөвлөгөө өөрөө 2.5 их наяд байхаар төсөв өөрөө 5.7 гэхээр яг агуулгаараа 100 хувь нийцэж байгаа боловч яалт ч үгүй жилийн төлөвлөгөө дээр байхгүй. Оюу Толгойн ногдол ашгийн хөрөнгө оруулалттай холбоотой ч юм уу. Тийм ээ. Эх үүсвэрийн шинэ эх үүсвэр. Үүнийг хуваарилахтай холбоотой яалт ч үгүй шинэ төсөл, арга хэмжээнүүд тавигдсантай холбоотой гэж үзэж байгаа.

Г.Лувсанжамц: Хэрэг эрхлэх хариулах уу? 6 номер.

Б.Батцэцэг: Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын Тэргүүн дэд дарга Б.Батцэцэг Г.Лувсанжамц гишүүний асуултад хариулъя.

Засгийн газрын тухай хуулиар хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн үнэлгээ, түүнийг боловсруулах, хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хийх чиг үүрэг Эдийн засаг, хөгжлийн яаман дээр байдаг.

Ер нь төлөвлөлт, төсөвлөлт, хяналт шинжилгээ, үнэлгээ гэсэн агуулгаар бид төсөвлөлт болон хөгжлийн бодлогын бичиг баримтыг боловсруулах хэрэгцээ шаардлага байгаа гэдэг дээр төрийн байгууллагууд болон Засгийн газрын хэмжээнд бүрэн үүнийг хүлээн зөвшөөрч, бид хөгжлийн бодлогын баримт бичиг болон төсөвлөлтийг энэ агуулга руу нийцүүлэх, шалгуур үзүүлэлтүүдийг тодорхой болгох, хэмжих нэгжүүдийг тодорхой болгох ажлууд сүүлийн 2 жилд эрчимтэй хийгдэж байгаа.

Тэгээд яг энэ 2027 оны Төсвийн тухай хууль л дээр орсон шалгуур үзүүлэлттэй холбоотой асуудал Эдийн засаг, хөгжлийн яамнаас илүү тодорхой хариулна.

Г.Лувсанжамц: Эдийн засаг, хөгжлийн яам. Хэдэн номер вэ?

Тийм. Миний тавьж байгаа асуулт нь 1 дүгээр хавсралт уялдаад явах ёстой гэсэн зүйл байгаа. 6 номер.

Б.Мөнх-Эрдэнэ: Макро эдийн засгийн бодлогын газрын дарга Б.Мөнх-Эрдэнэ.

Жилийн төлөвлөгөөний шалгуур үзүүлэлтийн тоо хэмжээ тэр улсын төсөв дээр яаж суусан талаарх дэлгэрэнгүй харьцуулалт, дүгнэлт тайлбарыг дэлгэрэнгүй байдлаар манай яамны Хөгжлийн нэгдсэн бодлогын газраас аваад би бичгээр хүргүүлэхийг зорьж ажиллая.

Цалинтай холбоотой асуудал дээр таны хэлж байгаа судалгааны үр дүнгээр ирэх жил төрийн албан хаагчдын цалингийн нэмэгдлийг 20 хувь болон 10 хувиар нэмэгдүүлэхээр тооцсон.

Тэгэхээр хувийн хэвшлийн цалингийн нэмэгдэх нөлөө судалгаагаар нэгээс хоёр улирлын дараа 5 хувиар нэмэгдэх тийм нөлөөтэй гарахаар байгаа.

Тэгэхдээ бодлогын хувьд цалингийн нэмэгдэл эдийн засагтаа эерэг нөлөөтэй. Хувийн хэвшлийн цалин бас нэмэгдэх нь.

Г.Лувсанжамц: Энэ дээр Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамнаас хариулт байгаа юу? Судалгаа хийсэн үү? Та бүхэн. Хэрвээ одоо хариулах боломжгүй бол бичгээр бас хариулж болно шүү дээ. 8 номер.

А.Даваажаргал: Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам.
А.Даваажаргал.

Цалингийн өсөлт инфляцад нөлөөлж байгаа нөлөөллийн судалгааг Эдийн засаг, хөгжлийн яамнаас хийж байгаа.

Манай яамны зүгээс яг иргэдийн худалдан авах чадвар дээр хэр дэмжлэг үзүүлж байгаа вэ гэхээр яг өнөөдрийн алдагдсан байгаа боломжтой бол гүйцэд хэмжээний нөхөж чадахгүй байгаа гэдэг судалгааг хийсэн байгаа. 10 хувийн нэмэгдэл нь.

Инфляцын хувьд Эдийн засаг, хөгжлийн яамнаас хариулна.

Г.Лувсанжамц: Төрийн албан хаагчдын цалинг нэмэхээр хувийн хэвшил дээр үзүүлэх дарамтуудыг нь тооцно гэж байгаа шүү дээ? Тийм ээ.

Төрийг инфляц талдаа Эдийн засаг, хөгжлийн яам. Харин хувийн хэвшилтэйгээ үйлдвэрчний эвлэл ч байдаг юм уу, эсвэл Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимтай харилцах асуудлыг танай яам хариуцаж байгаа болов уу гэж бодож байна.

Хэрвээ тийм биш бол хариулахгүй байж болно л доо. 8 номер.

А.Даваажаргал: Ер нь төрийн албан хаагчдын цалин хувийн хэвшлийн цалингаас багадаа 10 хувийн зөрүүтэй буюу бага дүнтэй тооцогдож явж байсан.

Эдийн засгийн нөхцөл байдалтайгаа уялдуулаад хувийн хэвшил зах зээлийнхээ зарчмаар цалингаа өсгөөд өнгөрсөн хугацаанд явж байсан. Төрийн албан хаагч нар бага цалинтай явж байсан учраас энэ бол тодорхой хэмжээнд ойртож л байгаа болохоос биш хувийн хэвшлийнхээ цалинг давж байгаа үзүүлэлт биш.

Дундаж цалингийн хэмжээ одоо 2.7 сая орчим байгаа. 10 хувийн нэмэгдлийн дараа 3 орчим сая төгрөг дөхнө гэсэн ийм тооцоололтой байгаа.

Г.Лувсанжамц: Баярлалаа. Бичгээр хариулах хүмүүс маань бичгээр бас хариултаа бэлдээд ирээсэй гэж бодож байна.

Гэхдээ энэ ер нь зарчмын юм сүүлийн 2 жил ярьж байгаа болохоор үүнийг хууль, тогтоолын хэрэгжилт талаас нь Хэрэг эрхлэх газраас асуусан шүү.

Тэгэхээр уг нь төсвийн ерөнхийлөн захирагч нар төсвийн саналаа Сангийн яаманд авчирч байгаа. Сангийн яам жилийн хөгжлийн төлөвлөгөөтэйгөө тулгаж үзэх ёстой. Жилийн хөгжлийн төлөвлөгөө дээр нь зөрүүтэй байх юм бол буцаах ёстой. Эдийн засаг, хөгжлийн яам ч гэсэн энэ дээр адилхан хяналтаа тавиад явах ёстой. Тийм ээ.

Тэгэхээр энэ ирж буцдаг энэ ажлыг хэдэн удаа хийсэн бэ? Энэ төсвийг өргөн барихдаа. Өнгөрсөн 2 жилийн хугацаанд би дандаа л үүнийг яриад хөндөөд байлаа шүү дээ. Тийм ээ. Энэ жил дахиад л өөр болоод ороод ирж байгаа.

Хэдүүлээ зорилго, зорилт тавьсан бол түүнийгээ чиг баримжаа болгоод, тийш тийшээгээ чиглээд явах ёстой. Төсвийн 1 дүгээр хавсралт. Тийм ээ

Тэгэхээр үүнийгээ бид зөв ажиллаад сурах юм бол Засгийн газрын хяналт хэрэгжүүлэх газар, аудит, төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөл гэсэн байгууллагууд өөрсдөө энэ татвар төлөгчдийн мөнгөний хэдэн төгрөг зарцуулаад ямар үр дүн авчирсан юм бэ гэдэг дээр нь маш тодорхой ойлгомжтой хариултыг өгөх боломжтой болно. Тэр нь гарахгүй байгаа болохоор л энэ асуудлыг байнга л яриад байгаа гэсэн үг л дээ.

Тэгэхээр сая 2027 оны төсвийг өргөн барихад хэдэн удаа энэ төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын 1 дүгээр шалгуур үзүүлэлт буюу 1 дүгээр хавсралтыг хэдэн удаа хийсэн бэ? Эдийн засаг, хөгжлийн яам дээр бас бичгээр хариулъя гэж байсан. Сангийн яаман дээр энэ дээр эхлээд хариулах уу. 2 номер.

М.Санжаадорж: Сангийн яам, М.Санжаадорж.

1 дүгээр хавсралттай холбоотой хэд хэдэн шийдлийн асуудал хүлээгдээд байгаа юм. Үүнийг Эдийн засаг, хөгжлийн яамтайгаа яриад байгаа.

▷ **Нэгдүгээрт**, улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөө бол тухайн яамдын зөвхөн тухайн жилдээ шинээр нэмж хэрэгжүүлэх л ажлууд ороод байгаа юм. Илүү хөрөнгө оруулалтын ажлууд ороод байгаа юм. Бодлогын ажил гэхээсээ илүү.

Улсын жилийн төсөв гэдэг бол тухайн яамны цалин цавуу аваад тухайн яамны зорилго, зорилтод нийцсэн бүх хийж байгаа ажил нь ороод байгаа юм.

Тэгэхээр 1 дүгээр хавсралтаа бид энэ жил хэд хэдэн салбар дээр улсын хөгжлийн жилийн төлөвлөгөөтэй ойртуулах гэж үзсэн.

Гэхдээ яг саяын проблем дээрээс болоод гацаад байгаа юм. Нийтлэг хийдэг ажлуудаа байнга оруулахгүй болохоор бас болохгүй байна гэдэг зүйл байгаа учраас би бас энэ удаадаа зарим яамд нь ингэж орж ирээд байгаа юм. Яг өмнөх шигээ орж ирж байна.

- ▷ **Хоёрдугаарт нь**, цалингийн асуудал дээр манай хийсэн судалгаагаар 1 их наяд төгрөгөөр цалин, тэтгэврийг нэмэхэд 0.4 функтээр гэж байгаа.

Түүнээс биш 10 хувиар нэмэхэд 4 хувийн инфляци бол биш. Нөгөө цалингийн сан хэд байхаас энэ нь шалтгаалах гээд байгаа гэсэн тийм санаа.

Г.Лувсанжамц: Баярлалаа. Жил болгон бас ахиц гараад байгаа гэдгийг хүлээн зөвшөөрнө. Өндрөөр үнэлж байгаа.

Хэдүүлээ бас 2027, 2028 оныхоо жилийн төлөвлөгөө, төсөвтэйгөө уялдуулаад явбал зүйтэй байх гэж бодож байна.

2027 онд бид дахиад хаврын чуулганаар жилийн хөгжлийн төлөвлөгөөг оруулж ирнэ. Энэ дээр 1 дүгээр хавсралт дээр төсвийн ерөнхийлөн захирагч нар бүгдээрээ анхаарна шүү.

1 дүгээр хавсралт дээр Та бүхэн мэдэж байгаа. Тийм ээ. Зорилго бодлогоороо бид тоонуудаа тавьсан байгаа. 5 оронтой тоонууд.

Жишээлбэл, Эрүүл мэндийн яаман дээр 71.602. Эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээ гээд. Энэ дотроо 4 зорилтот түвшин, шалгуур үзүүлэлтээ тавиад явж байгаа.

Энэ зүйлүүдийгээ хэдүүлээ таван жилийн үндсэн чиглэлтэй нийцүүлээд явдаг болох юм бол түүн дээрээ үндэслээд тайлангаа гаргадаг болбол та хэдийн маань ажил ч гэсэн амар болно.

- Төсвийн гүйцэтгэл,
- Жилийн төлөвлөгөөний гүйцэтгэл,
- Засгийн газрын хөтөлбөрийн гүйцэтгэл,
- Таван жилийн үндсэн чиглэлийн гүйцэтгэл –

гээд 4 юм тайлагнаж байгаа шүү дээ. Хэдүүлээ.

Миний хэлээд байгаа санаа бол Та бүхэн үүнийгээ нэг болгох л юм бол ганцхан удаа тайлагнаад л дуусна. Та бүхний ажлын ачааллыг бууруулах боломжтой маш олон давуу талуудтай, нэг сумаар олон туулай буудах боломжтой тийм санааг хэлж байгаа шүү.

Та бүхэн үүнийг анхаараасай гэж бодож байна.

Хамгийн сүүлд нь Монгол Улсын Их Хурлын Тамгын газраас Өргөдлийн байнгын хорооны эрхлэх асуудлын хүрээний төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын 2027 оны төсвийн төслийг зарлах мэдээллийг хүргүүлсэн байгаа.

Үүнийг бүх Байнгын хороонд тараасан байгаа.

Энэ дотор юу байна вэ гэхээр төсвийн төсөв дээр өргөн баригддаг урсгал зардал дотроо яаж хэрхэн задарч байгаа вэ. Тухайлбал, гадаад томилолт байдаг юм уу. Тийм ээ. Тийм зүйлүүдэд нь хэдэн төгрөг байгаа вэ гэдэг агуулгуудыг дэлгэрэнгүй тавьсан байгаа. Бүх гишүүдэд бүх Байнгын хороогоор тараасан.

Үүнийг боломжтой бол Их Хурлын Тамгын газар parliament.mn дээр бүх төсвийн ерөнхийлөн захирагчаар нь байршуулбал зүйтэй гэж бодож байна.

С.Цэнгүүн гишүүн санаачлаад, би бас дэмжээд энэ төсвийн задаргааг тавьдаг болъё гэсэн хуулийн төслийг өргөн барьсан байгаа.

Тэгэхээр цаашдаа бид иймэрхүү задаргаагаа гаргаад явах юм бол хаана урсгал зардлыг танах боломжтой байна, үргүй урсгал зардал хаана байна вэ гэдгийгээ тодорхойлох боломжтой болж байгаа юм.

Ингээд асуулт асууж дууслаа. /алх цохив/

Монгол Улсын 2027 оны төсвийн төслүүдтэй холбогдуулан үг хэлэх гишүүн байна уу? О.Саранчулуун гишүүнээр тасаллаа. О.Саранчулуун гишүүн.

О.Саранчулуун: Пахиад хэлье. Төсвөө гаргахдаа хүртээмж дээр 4 төрлийн асуудлыг оруулдаг.

Одоо энэ багц дээр байдаггүй юм гэхэд ер нь задлаад харахад харагддаг баймаар байна.

→ Жилд хэчнээн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн ажилд орно гэдэг нь харагдмаар байна.

→ Жилд хэчнээн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг оношлоод, дараа нь сэргээн зах руу хамруулна гэдэг нь харагддаг баймаар байна.

Манай байгууллага өөрийн гэсэн вебсайттаар. Тэгвэл тэр вебсайтаар тавьж байгаа мэдээлэл, тэр харагдах текстийг нь тохируулдаг интерактив тохиргоог нь хийх гэж байгаа юм.

Ингэж хүртээмжтэй сайжруулна гэдэг юмыг оруулмаар байна.

Байгууллагаасаа гаргаж байгаа, хэвлэж байгаа бичиг цаас байдаг юм бол шаардлагатай тохиолдолд заримыг нь PDF-ээр байршуулна. Зургаар тавьсан байна. Яамны тушаалууд дандаа зурган хувилбартай.

Зурган хувилбар чинь харааны бэрхшээлтэй хүн ч юм уу, зарим татаж харахад харагдахгүй байгаа байхгүй юу. Үүнийг хүртээмж гээд байгаа юм. Үүнийгээ бид PDF³ болгоё, EPUB⁴_[цахим номын формат] болгоё гэж яриамаар байна.

Одоо жишээлбэл зүгээр сайт руу орохоор нэг булан дээр нь дарахаар уг нь тохиргоо байдаг л даа. Томруулж хардаг, өнгийг нь зохируулдаг ч юм уу. Ийм зүйл би яриад байгаа байхгүй юу.

Тэгээд нэг ийм видео юм уу, юм хийж байгаа танилцуулга байгаа бол түүнийх нь доор нь текстэн хадмал оруулаа л гэж юм яриад байгаа болохоос биш би ерөөсөө сурталчилгаа хийгээдэх гэдэг тийм зардал ерөөсөө яриагүй байхгүй юу.

Тэгээд үүнийг ялгаж салгаж ойлгохгүй ийм хариулт өгдөг байж болохгүй шүү дээ. Ер нь Сангийн яамны мэргэжилтэн гараад явсан байна. Дахиж хэлэхэд. Үүнийгээ заавал засах хэрэгтэй. Энэ чинь буруу ойлголт шүү. Бүх байгууллага өөрсдийнхөө мэдээллийг, үйлчилгээг, орчныгоо хүртээмжтэй болгох хэрэгтэй.

Мөн уг нь ингээд харахаар хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүст зориулсан ажил хийгээд байгаа л харагдах юм. Жилээс жилд хийгээд л байх юм.

Ахиц нь ерөөсөө харагдахгүй байгаа байхгүй юу. Үнэхээр тийм олон хүүхдүүд сургуульд сураад байгаа юм уу гэхээр сургуульд сурч байгаа тоог нь харахаар учиргүй дээрдээд байгаа юм байхгүй. Үнэхээр олон хүн ажилд ороод байгаа юм уу гэхээр ажилд ороод байгаа юм байхгүй. Ороод 3 сар болоод гарсан хүмүүс л их байгаад байх юм.

Тэгэхээр тэр ажил олгох төсөл чинь амжилтгүй байна гэсэн үг шүү дээ. Гэр бүлийн яам аа. Тэр чинь болоогүй байна гэсэн үг шүү дээ.

Тэгээд тэрийгээ эргэж харсан, шинэчилсэн юмнууд, жижиг жижиг засваруудыг энэ төсвийнхөө төсөлдөө оруулж ирэх хэрэгтэй байгаа шүү дээ.

Эрүүл мэндийн яам жишээлбэл сая оношилгоо байна гэж байхдаа яаж тийм буруу оношилгоог эрт илрүүлэх дээр яаж тийм буруу юм хийж чаддаг байна аа? Сэргээн засахын мэргэжилтнүүдийг оруулаагүйгээр яаж төлөвлөж чаддаг байна аа? Хүүхдийг нуруу нугасныг муруйлт, тэр тавхайн гэмтэл энэ тэр чинь 5, 6 насанд нь илэрдэг ийм эмгэг гэж бүх мэргэжилтнүүд хэлсээр байхад яаж тэрийг 11 насанд оношилно гэдэг төлөвлөгөөтэй.

Тэрийгээ явуулаад эхэлсэн гэж байгаа байхгүй юу. Та нар үүнийгээ зас л даа. Одоо энэ Эрүүл мэндийн яамныхан энэ эрт илрүүлгийнхээ тэр юмаа зас.

³ PDF /Portable Document Format/ — хэвлэх, бусдад явуулах, загвар форматыг нь хадгалахад тохиромжтой.

⁴ EPUB /Electronic Publication format/ — утас, таблет, цахим ном уншигч дээр уншихад тохиромжтой.

Тэгээд тэр тусгай сургууль дээрээ үзлэг, оношилгоо эхэлсэн юм уу? Эрт илрүүлэг. Тэр мэдээлэл чинь байхгүй байна шүү дээ.

Энэ мэтчилэн ийм олон зүйлс байхгүй, тодорхойгүй, харагдахгүй байгаа болохоор яаж дэмжих юм бэ. Энэ бүхэн юунд зарцуулж байгаа нь мэдэгдэхгүй төсвийг чинь яаж дэмжих вэ. Мэргэжилтнүүд ээ. Та нар үүнийг хийхгүй өөр хэн хийх вэ?

Тэгээд асуухаар дандаа нэг бол яах вэ бичгээр явуулъя гээд нэг юм аргалдаг. Нэг тийм нууц мэдээллүүд шиг. Би өөрөө мэдэхгүй байгаадаа асуугаад байгаа юм биш. Иргэдэд мэдээллийг чинь ил болгох гэж асуугаад байгаа гэдгийг ер нь ойлгодог юм уу.

Тэгээд асуулт дээр мэдээллийн хүртээмж дээр буруу хариулаад. Тэр Сангийн яамныханд бүгдэд нь анхааруулъя.

Хүртээмжийг би бүр танай яаман дээр тусгайлан очиж сургалт хийсэн шүү, ярьсан шүү. Дахиж ингэж алдаа гаргаад үзээрэй.

Г.Лувсанжамц: Гишүүд үг хэлж дууслаа.

Өргөдлийн байнгын хорооны эрхлэх асуудлын хүрээнд Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслүүдийн хоёр дахь хэлэлцүүлэг хийж дууслаа.

Хэлэлцүүлэг хийсэн талаарх танилцуулгаа Төсвийн байнгын хороонд хүргүүлнэ.

Өргөдлийн байнгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцэх асуудал дууссан тул өнөөдрийн хуралдаан өндөрлөснийг мэдэгдье. /алх цохив/

Гишүүд болон ажлын хэсэгтээ баярлалаа.

Хуралдаан 1 цаг 23 минут үргэлжилж, 16 цаг 17 минутад өндөрлөв.

**БИЧЛЭГЭЭС ХУРАЛДААНЫ
ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ БУУЛГАЖ,
ХЯНАСАН: ШИНЖЭЭЧ**

Ц.АЛТАН-ОД